

DIDAKTICKÁ EFEKTIVNOSTĚ METÓDY CLIL NA 1. STUPNI ZŠ VO VYUČOVANÍ CUDZÍCH JAZYKOV

Závěrečná správa

OBSAH

Úvod

1. Ciele experimentálneho overovania
2. Hypotézy experimentálneho overovania
3. Časový harmonogram aktivít
4. Charakteristika výskumného súboru
 - 4.1 Testovanie
 - 4.2 Psychologické merania
 - 4.3 Dotazníky pre učiteľov
5. Výskumné metódy
 - 5.1 Testovanie
 - 5.2 Psychologické merania
 - 5.3 Dotazník pre učiteľov
6. Analýza získaných údajov
 - 6.1 Výsledky záverečného testovania
 - 6.2 Analýza psychologických meraní
 - 6.3 Vyhodnotenie dotazníkov pre učiteľa

7. Výstupy projektu

8. Závěry a odporúčania

Použitá literatúra

Prílohy

Úvod

Pri snahe úspešne sa uplatniť v spoločnosti, v rôznych povolaniach a na rôznych postoch je znalosť cudzích jazykov jednou zo základných požiadaviek. Vo vzdelávacom procese sa im preto venuje veľká pozornosť. Za cudzojazyčnú gramotnosť sa považuje ovládanie materinského a dvoch iných jazykov. Uvedená spôsobilosť podporuje mobilitu v európskom vzdelávacom priestore a na trhu práce, zvyšuje konkurencieschopnosť ľudí a vytvára efektívne podmienky pre celoživotné vzdelávanie.

V našich podmienkach sa prevažná časť žiakov stretáva s cudzím jazykom v organizovaných a kontrolovaných podmienkach – v školách rôzneho typu a stupňa. Z aktuálne chápanej funkcie cudzieho jazyka ako komunikačného prostriedku vyplýva potreba zaviesť také formy a metódy jeho vyučovania, ktoré umožnia efektívne a účinné zvládnutie jeho ústnej i písomnej podoby na veku primeranej úrovni.

Jednou z u nás nových metód je CLIL (Content and Language Integrated Learning), ktorá využíva cudzojazyčné prvky aj pri výučbe iných predmetov (napr. prírodoveda, matematika, výchovné predmety, geografia, dejepis).

Cieľom CLIL-u je súbežné učenie sa obsahu určitého predmetu a cudzieho jazyka, teda je to istý spôsob medzipredmetového prepojenia. CLIL umožňuje žiakom vnímať cudzí jazyk nielen z dlhodobého hľadiska, ale bezprostredne ho využívať „teraz a tu“. Otvára dvere učeniu sa cudzieho jazyka širšiemu spektru žiakov tým, že posilňuje sebadôveru aj u tých, ktorým bežné formy výučby cudzích jazykov z rôznych dôvodov „nesedia“.

V oficiálnom materiáli EU komisie pre vzdelávanie, *Content and language integrated learning*, sa uvádzajú niektoré predpokladané charakteristiky metódy CLIL:

- pomáha vytvárať interkultúrne poznanie a porozumenie;
- rozvíja zručnosti interkultúrnej komunikácie;
- zlepšuje jazykové kompetencie a ústne komunikačné zručnosti;
- rozvíja multilingválne záujmy a postoje;
- nevyžaduje osobitné vyučovacie hodiny;
- skôr ostatné predmety dopĺňa, než s nimi „súťaží“;
- diverzifikuje metódy a formy práce v triedach;
- zvyšuje motiváciu a sebadôveru žiakov v oblasti jazyka i vyučovaného predmetu.

Rastúci záujem slovenských škôl o uplatňovanie metodiky CLIL hneď od začiatku prvotného osvojovania si cudzích jazykov viedol k potrebe objektívne a komplexne overiť novú metodiku a jej dopady na pedagogickú prax a učebné výsledky mladších žiakov. Toto bolo hlavnou motiváciou pre realizáciu projektu experimentálneho overovania *Didaktická efektívnosť metódy CLIL na prvom stupni ZŠ vo vyučovaní cudzích jazykov*, ktorý bol schválený Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR pod číslom CD-2008-9077 na obdobie od septembra 2008 do decembra 2012.

1. Ciele experimentálneho overovania

Primárne ciele experimentálneho overovania metódy CLIL na prvom stupni základnej školy boli:

1. overiť vhodné spôsoby aplikácie metodiky CLI do nejazykových vyučovacích predmetov, ktoré rešpektujú psychologické špecifiká žiakov mladšieho školského veku a zároveň sú v súlade s obsahom vzdelávania vymedzeným v štátnom vzdelávacom programe;
2. overiť vplyv metodiky CLIL na vzdelávacie výsledky žiakov v cudzom jazyku;

3. sledovať vplyv metodiky CLIL na postoje žiakov k cudzím jazykom;
4. priamo v pedagogickej praxi odhaliť prípadné slabé stránky metodiky CLIL;
5. formulovať súbor odporúčaní pre slovenskú odbornú verejnosť a pedagogickú prax.

Sekundárnym cieľom bolo sledovať vplyv metodiky CLIL na vzdelávacie výsledky žiakov v neязыkových predmetoch, v rámci ktorých sa metodika CLIL aplikovala.

2. Hypotézy experimentálneho overovania

1. Predpokladáme, že žiaci experimentálnych tried budú mať na konci 2. ročníka lepšie vzdelávacie výsledky v zručnosti počúvanie s porozumením ako žiaci kontrolnej skupiny.
2. Predpokladáme, že žiaci experimentálnych tried budú mať na konci 4. ročníka lepšie vzdelávacie výsledky vo všetkých komunikačných spôsobilostiach (počúvanie s porozumením, čítanie s porozumením, hovorenie a písanie) ako žiaci kontrolnej skupiny.
3. Predpokladáme, že žiaci experimentálnych tried budú mať na konci 4. ročníka rozsiahlejšiu aktívnu slovnú zásobu v cudzom jazyku ako žiaci kontrolnej skupiny.
4. Predpokladáme, že žiaci experimentálnych tried budú na konci 4. ročníka posudzovať učenie a prácu v škole pozitívnejšie ako žiaci kontrolnej skupiny.

3. Časový harmonogram aktivít

Dátum	Cieľ	Opis
8. februára 2008	prezentácia k metodike CLIL	23 účastníkov zo ZŠ, školenie učiteľov zo ZŠ
10. apríl 2008	praktické ukážky a rozbor hodín, výmena skúseností	21 účastníkov, SZŠ Žilina, hodiny matematiky v 3. ročníku a vlastivedy vo 4. ročníku s využitím CLIL metodiky
27. apríla 2008	vzdelávanie k metodike CLIL	28 účastníkov, MPC, Ševčenkova ulica 11, prednášajúca doc.PaedDr. Silvia Pokrivčáková PhD.
11.-12. august 2008	príprava projektu experimentálneho overovania, vypracovanie časového harmonogramu	1.stretnutie riadiaceho tímu
18.-19.august 2008	príprava projektu experimentálneho overovania, vypracovanie časového harmonogramu	2.stretnutie riadiaceho tímu
1. júl 2008	praktické workshopy k metodike CLIL pre učiteľov	a spoluúčasť na medzinárodnej vedeckej konferencii s metodickými workshopmi Cudzie jazyky a kultúry v škole 5
august 2008	príprava učiteľov a manažmentov škôl na experimentálne overovanie	
23. septembra	pracovné rokovanie s vedením	24 účastníkov, metodické školenie

2008	experimentálnych škôl	pre riaditeľov škôl, na ktorom boli oboznámení so základnými pojmami CLIL metódy, ktoré sa potom aplikujú v jednotlivých predmetoch, s harmonogramom a s podmienkami
23. septembra 2008	pracovné rokovanie s učiteľmi 1. ročníkov a koordinátormi projektu experimentálneho overovania metodiky CLIL	25. účastníkov, metodické školenie pre učiteľov, oboznámenie s harmonogramom prác, oboznámenie so zostavovaním metodických listov, vypracovaním pracovných listov, so spôsobmi práce s deťmi s rôznymi ťažkosťami (napr. hyperaktívne deti, poruchy pozornosti) ako aj praktickými cvičeniami a konkrétnymi úlohami v predmetoch matematika a prírodoveda v 1. ročníku ZŠ
október 2008	začiatok experimentálneho overovania u žiakov 1. ročníkov	psychologické testy, pilotné testovanie v angličtine a nemčine
8. októbra 2008	pracovné rokovanie k tvorbe pracovných a metodických listov	školenie učiteľov 1. ročníkov, PF UKF Nitra
10. októbra 2008	pracovné rokovanie k tvorbe pracovných a metodických listov	školenie učiteľov 1. Ročníkov, FF, Katolícka univerzita Ružomberok
27. apríla 2009	priebežné vzdelávanie v rámci projektu experimentálneho overovania CLIL	31 účastníkov, MPC , Ševčenkova ulica 11, Bratislava, metodické školenie pre učiteľov k tvorbe metodických a pracovných listov, k výberu slovnej zásoby
18.-19. jún 2009	priebežné vzdelávanie v rámci projektu experimentálneho overovania CLIL, praktické ukážky	25 účastníkov, MPC , Ševčenkova ulica 11, Bratislava, metodické školenie pre učiteľov k tvorbe metodických a pracovných listov, k výberu vhodného učiva, k úprave učiva, k organizácii práce na hodinách s metodikou CLIL, otvorená hodina ZŠ Rajčianska, matematika 2. ročník a prírodoveda 2. ročník
2. júl 2009	prezentácia priebežných výsledkov projektu, praktické workshopy pre učiteľov	spoločná organizácia a spoluúčasť na medzinárodnej vedeckej konferencii s metodickými workshopmi Cudzí jazyky a kultúry v škole 6
September 2009	začiatok experimentálneho overovania u žiakov 1. ročníkov	v rámci škôl predtestovanie žiakov 2. ročníka v angličtine a nemčine
16. – 18. december	prezentácia priebežných výsledkov projektu, praktické	Vedecká konferencia Didaktická efektívnosť metódy CLIL na

2009	workshopy pre učiteľov	prvom stupni ZŠ vo vyučovaní cudzích jazykov, Staré Hory
4. február 2010	príprava testovania žiakov 2. ročníkov	pracovné stretnutie riadiaceho tímu
17.-19. Február 2010	pracovné stretnutie s učiteľmi	príprava pracovných a metodických listov
jún 2010	priebežné testovanie žiakov 2. ročníka	priebežné testovanie žiakov 2. ročníka v angličtine a nemčine, dotazník Naša trieda, dotazníky pre učiteľov, dotazníky pre manažmenty škôl
a. júl 2010	prezentácia priebežných výsledkov projektu, praktické workshopy pre učiteľov	spoločná organizácia a spoluúčasť na medzinárodnej vedeckej konferencii s metodickými workshopmi Cudzíe jazyky a kultúry v škole 7
september 2010	začiatok experimentálneho overovania u žiakov 3. Ročníka	v rámci škôl predtestovanie žiakov 3. Ročníka v angličtine a nemčine
13. – 15. December 2010	prezentácia priebežných výsledkov projektu, praktické workshopy pre učiteľov	47 účastníkov, Odborná konferencia CLIL na prvom stupni základnej školy, Zvolen
29. 4. – 30. Apríl 2011	prezentácia priebežných výsledkov projektu	spoločná organizácia a spoluúčasť na medzinárodnej vedeckej konferencii s metodickými workshopmi Cudzíe jazyky a kultúry v škole 8
20. apríl 2011	prezentácia priebežných výsledkov projektu	konferencia na EZŠ v Martine Inovácia vzdelávacieho programu školy založeného na metóde CLIL , z ktorej bol publikovaný zborník príspevkov Aplikácia metódy CLIL vo vyučovaní na základnej škole (ISBN 978-80-970723-6-0)
16. jún 2011	praktické ukážky a rozbor hodín	15 účastníkov, pracovné stretnutie spolupracujúcich základných škôl, ktoré bolo spojené so školením a s otvorenou hodinou v Základnej škole Za Kasárňou, Bratislava
september 2011	začiatok experimentálneho overovania u žiakov 4. ročníka	v rámci škôl predtestovanie žiakov 4. ročníka v angličtine a nemčine
24. – 26. november 2011	prezentácia priebežných výsledkov projektu, praktické workshopy pre učiteľov	44 účastníkov, Vedecká konferencia Didaktická efektívnosť metódy CLIL na prvom stupni ZŠ vo vyučovaní cudzích jazykov , Bratislava
1.-3. Február 2012	vzdelávanie v rámci vzdelávacieho programu Metóda CLIL vo vyučovaní všeobecno-	10 účastníkov, PF UKF Nitra Školenie učiteľov v rámci vzdelávacieho programu Metóda

	vzdelávacích predmetov	CLIL vo vyučovaní všeobecnovzdelávacích predmetov v základnej škole – teoretický modul
13.-14. apríl 2012	prezentácia priebežných výsledkov projektu, praktické workshopy pre učiteľov	spoločná organizácia a spoluúčasť na medzinárodnej vedeckej konferencii s metodickými workshopmi Cudzie jazyky a kultúry v škole 9
17.-18. máj 2012	vzdelávanie v rámci vzdelávacieho programu Metóda CLIL vo vyučovaní všeobecnovzdelávacích predmetov	10 účastníkov, PF UKF Nitra, Školenie učiteľov v rámci vzdelávacieho programu Metóda CLIL vo vyučovaní všeobecnovzdelávacích predmetov v základnej škole – teoretický modul
jún 2011	ukončenie experimentálneho overovania	záverečné testovanie žiakov 4. ročníka v angličtine a nemčine, dotazníky pre učiteľov
19. október 2012	ukončenie riešenia projektu, verejná oponentúra záverov projektu	plánovaná záverečná medzinárodná vedecká konferencia – 26. novembra 2012
december 2012	zborník z medzinárodnej konferencie	<i>Obsahovo a jazykovo integrované vyučovanie (CLIL) v školách</i>
december 2012	publikácie k metodike CLIL na Slovensku	<i>Obsahovo a jazykovo integrované vyučovanie (CLIL) ISCED 1 – teoretické aspekty, možnosti, metódy a príklady z praxe, v ktorej budú kopírovateľné metodické a pracovné listy z predmetov matematika a prírodoveda pre 1. – 4. ročník ZŠ a Obsahovo a jazykovo integrované vyučovanie (CLIL) ISCED 1 – Slovensko-anglicko-nemecký glosár odborných termínov.</i>

4 Charakteristika výskumného súboru

Na záverečnom zbieraní výskumných dát participovalo celkovo 12 základných škôl v rámci celého územia Slovenskej republiky.

Do testovania boli zapojené:

- Súkromná základná škola, Oravská cesta 11, Žilina
- Základná škola, Rajčianska ulica č.3, Bratislava;
- Evanjelická základná škola, M. R. Štefánika 17, Martin;

- Základná škola s materskou školou Odborárska 2, Bratislava;
- Základná škola, Hrnčiarska 2119/1, Zvolen;
- Súkromná základná škola, Starozagorská 8, Košice;
- Základná škola s materskou školou, Chmeľnica 58;
- ZŠ SSV, Skuteckého 8, Banská Bystrica;
- Evanjelická základná škola Jura Janošku, Komenského 10, Liptovský Mikuláš;
- Základná škola, Hradná 22, Nové Zámky;
- Základná škola, Polianska 1, Košice;
- ZŠ s MŠ, Za Kasárňou, Bratislava.

4.1 Testovanie

Testovanie žiakov 2 ročníkov z cudzieho jazyka sa uskutočnilo na máji 2010. Analýza výsledkov je rozpracovaná v priebežnej správe experimentálneho overovania za školský rok 2009/2010.

Záverečné testovanie žiakov 4. ročníkov z cudzieho jazyka, matematiky a z prírodovedy sa uskutočnilo v júni 2012. Celkový počet testovaných žiakov 4. ročníka bol 361. Experimentálnu skupinu (žiaci v triedach, v ktorých sa uplatňovala metodika CLIL) tvorilo 236 žiakov. Zvyšných 125 žiakov z tried, ktorých vyučovanie prebieha bez metodiky CLIL, tvorilo kontrolnú skupinu.

4.2 Psychologické merania

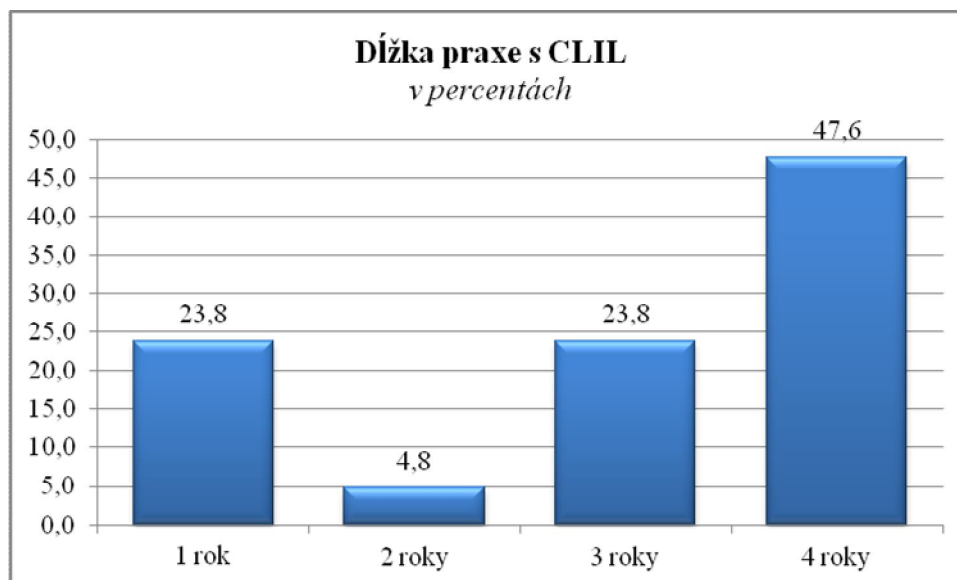
Dotazník Naša trieda v 4. ročníku vyplnilo 90 žiakov zo 7 škôl (z experimentálnej skupiny) a 36 žiakov z kontrolnej skupiny, v ktorej sa cudzí jazyk vyučuje len na hodinách cudzích jazykov bez metodiky CLIL.

4.3 Dotazníky pre učiteľov

Kým v predchádzajúcom školskom roku sme realizovali tri typy dotazníkov: dotazník pre triednych učiteľov (*Príloha č. 11*), dotazník pre učiteľov cudzích jazykov (*Príloha č. 12*) a dotazník pre manažment školy (*Príloha č. 13*), v záverečnom roku experimentálneho overovania sme administrovali jednotný dotazník pre učiteľov zapojených do aplikácie metodiky CLIL. Dotazník sme distribuovali výlučne do škôl, ktoré boli zaradené do experimentálneho overovania didaktickej účinnosti metodiky CLIL na 1. stupni základných škôl. Distribuovaných bolo celkovo 21 dotazníkov a ich návratnosť bola 100%.

Priemerná dĺžka pedagogickej praxe oslovených učiteľov bola 9,6 roka, pričom metodiku CLIL aplikujú v priemere necelé 3 roky (konkrétne 2,9). V nasledujúcom grafe prezentujeme pomer počtu rokov aplikovania metodiky CLIL a počtom učiteľov.

Graf 1: Dĺžka praxe s CLIL u učiteľov 1. stupňa ZŠ

Z uvedeného vyplýva, že takmer 50% učiteľov integruje metodiku CLIL štyri roky, ďalších 24% učiteľov integruje jeden rok a rovnaké zastúpenie, 24% učiteľov, tri roky. Necelých 5% učiteľov aplikuje CLIL dva roky.

5. Výskumné metódy

5.1 Testovanie

V poslednom roku riešenia projektu sa realizovalo záverečné testovanie žiakov 4. ročníka základných škôl v mesiaci jún 2012. Žiaci experimentálnych tried (s implementovaním metodiky CLIL na vybraných nejazykových predmetoch – matematika a prírodoveda) ako aj žiaci kontrolných tried (výučba prebiehala tradičných spôsobom) boli testovaní z cudzieho jazyka – anglický a nemecký jazyk. Neštandardizované didaktické testy (*Príloha č. 7 – test z anglického jazyka, Príloha č. 8 – test z nemeckého jazyka*) boli zostavené na základe úrovne A1 zadefinovanej v Štátnom vzdelávacom programe. Testy pozostávali celkovo z ôsmich úloh, ktoré boli rozdelené a zostavené takto:

a) Počúvanie s porozumením

1. úloha pozostáva celkovo z piatich čiastkových zadaní. Žiaci mali za úlohu počúvať otázky a krížikom označiť jeden správny obrázok z celkovo troch ponúknutých. V danej úlohe mohli žiaci dosiahnuť maximálny počet bodov 5.

2. úloha obsahovala celkovo 6 obrázkov. Žiaci počúvali krátke texty, na základe ktorých si vybrali správny obrázok a poradie označili číslom od 1 – 6, ktoré zapísali do štvorčeka pod každým obrázkom. V danej úlohe mohli žiaci dosiahnuť maximálny počet bodov 6.

b) Slovná zásoba

3. úloha obsahovala celkovo 5 čiastkových zadaní. V každom zadaní sa nachádzala otázka alebo neukončená veta. Úlohou žiakov bolo prečítať si otázku/vetu a zakrúžkovať jednu z troch ponúknutých odpovedí. V danej úlohe mohli žiaci dosiahnuť maximálny počet bodov 6.

V 4. úlohe sa nachádzali čísla (desiatková, stovková a tisícová sústava) v numerickej forme na jednej strane a v slovnej forme na strane druhej. Úlohou žiakov bolo spojiť jednotlivé čísla zoradené pod sebou v jednom stĺpci so správnym slovným vyjadrením čísla uvedených v druhom stĺpci. V danej úlohe mohli žiaci dosiahnuť maximálny počet bodov 6.

V 5. úlohe bola vyobrazená potravinová pyramída, ktorá bola rozdelená do piatich častí, pričom každá časť mala vopred určený druh a počet potravín, ktoré mali žiaci za úlohu vpisovať. V danej úlohe mohli žiaci dosiahnuť maximálny počet bodov 14.

6. úloha pozostávala zo súvislého textu, v ktorom bolo sedem slov nahradených obrázkami a úlohou žiakov bolo vpísať pred jednotlivé obrázky slová, ktoré boli vyjadrené v obrázkoch. V danej úlohe mohli žiaci dosiahnuť maximálny počet bodov 7.

c) Čítanie s porozumením

Úloha obsahovala krátky text. Za textom boli 4 otázky. Pod každou otázkou boli ponúknuté 3 odpovede, pričom len jedna bola správna. Úlohou žiakov bolo prečítať si text, následne otázky za textom a zakrúžkovať správnu odpoveď (A, B alebo C). V danej úlohe mohli žiaci dosiahnuť maximálny počet bodov 4.

d) Písanie krátkeho príbehu

Žiaci mali za úlohu opísať obrázok, ktorý sa nachádzal pod zadaním s tým, že mali napísať cca 8 – 10 viet. V danej úlohe bol maximálny počet bodov otvorený. Za každú správnu vetu boli pridelené 2 body.

5.2 Psychologické merania

Na psychologické merania boli použité nástroje vhodné pre skupinové použitie u žiakov mladšieho školského veku. Cieľom merania bolo zistiť niektoré údaje súvisiace s vývinom poznávacích funkcií na začiatku edukácie. Použité boli dve metodiky, ktoré vo veku 6-7 rokov možno aplikovať skupinovo:

Obrázkový inteligentný test pozostáva z troch typov úloh, ktoré sú zamerané na zisťovanie dosiahnutej úrovne jednotlivých myšlienkových operácií (najmä logické a analogické usudzovanie, kategorizovanie a zovšeobecňovanie).

Test **Kresba postavy** dlhodobu využívame pri testovaní detí v predškolskom a mladšom školskom veku; zobrazenie ľudskej postavy dotvára obraz o vývinovej úrovni detí. Kritériá hodnotenia zahŕňajú kvantitatívne aj kvalitatívne hľadisko vo vývine zobrazovania ľudskej postavy. Uvedenú techniku možno s takýmto cieľom aplikovať len približne do 10. roku veku dieťaťa, nakoľko vývin kresby za bežných podmienok je v tom čase v prevažnej miere už ukončený a kresby starších detí sprostredkujú skôr ich skúsenosti, zážitky, postoje a vzťahy.

Úroveň a štruktúra motivácie sa zisťuje prostredníctvom dotazníkovej metódy. V dotazníkoch sa ponúkajú výroky, s ktorými respondent vyjadruje súhlas či nesúhlas, príp. intenzitu, frekvenciu, rozsah daného javu a pod. V odpovediach je vždy zahrnutý aspekt subjektivity pohľadu (náзору, postoja), ako aj ochota pravdivo vypovedať v danej položke. Vzhľadom na špecifiká detí vo veku 6-10 rokov nie je možné využiť metódu priamo zisťujúcu motiváciu (deti ešte nie sú schopné potrebnej introspekcie, poznania a zhodnotenia určitých skutočností), je nutné siahnúť po takých psychologických nástrojoch, ktoré umožnia nahliadnuť do uvažovania a prežívania detí sprostredkovane. Ďalšou požiadavkou v našom sledovaní bola tiež možnosť administrovania metodiky skupinovo.

Obe kritériá spĺňa dotazník Naša trieda (pod pôvodným názvom My Class Inventory bol vytvorený austrálskymi autormi Fraserom a Fisherom), umožňujúci posúdiť 5 oblastí,

z ktorých sme pre účely prezentovaného výskumu zvolili tri nasledujúce: spokojnosť, súťaživosť a náročnosť. Uvedené oblasti reflektujú postoje a názory žiakov, ktoré sprostredkované vypovedajú o ich pozitívnom či negatívnom prežívaní rôznych situácií v triede, pričom v niektorých položkách uvádzajú vlastné percipovanie, no odhadujú tiež prežívanie a motívy správania spolužiakov.

Dotazník **Naša trieda** sme použili v 2. i v 4. ročníku. Metodiku sme upravili na základe českej verzie dotazníka (Lašek, Mareš, 1991) pre danú vekovú skupinu: pre 2. ročník bol počet položiek zredukovaný a znenie prispôbené pre porozumenie už osemročnými deťmi. Zamerali sme sa na 3 oblasti, ako uvádzame vyššie: Spokojnosť, Súťaživosť a Náročnosť. Jednotlivé oblasti zastupovalo 3-5 položiek, na ktoré deti odpovedali „áno – nie“. Maximálny počet bodov bol 3, najnižší 1.

V **2. ročníku** dotazník pozostával z 13 položiek (*Príloha č. 9*). Jednotlivé oblasti zastupovalo 3-5 položiek. Pripojené boli 3 otázky zisťujúce posúdenie náročnosti a postoja k hodinám s metodikou CLIL.

Pre **4. ročník** sme v rámci dotazníka zaradili všetky položky týkajúce sa jednotlivých vybratých oblastí, spolu 15 položiek (*Príloha č. 10*). Hodnotenie položiek prebiehalo rovnako ako pri testovaní žiakov 2. ročníka.

5.3 Dotazníky pre učiteľov

Už v školskom roku 2010/2011 boli zaslané na všetky experimentálne školy dotazníky pre triednych učiteľov, pre učiteľov cudzích jazykov a manažmenty škôl. Cieľom bolo zistiť názory na aktuálnu situáciu na školách v priebehu experimentálneho overovania z hľadiska všetkých troch zainteresovaných skupín. V poslednom roku experimentálneho overovania sme administrovali jednotný dotazník pre učiteľov.

Neštandardizovaný dotazník pozostával z celkovo 13 otázok zameraných na krátke informácie ohľadom učiteľovej praxe. Dotazník tvorilo 9 zatvorených položiek, 2 otvorené otázky a 2 položky so škálovaním.

Dotazníky boli administrované v júni 2012

6. Analýza získaných údajov

6.1 Výsledky záverečného testovania

Získané výsledky záverečného testovania boli štatisticky spracované a vyhodnotené s využitím **t-testu pre dva nezávislé výbery**. Cieľom t-testu bolo overiť hypotézy stanovené v projekte experimentálneho overovania a zároveň zistiť, či existuje signifikantný rozdiel vo vzdelávacích výsledkoch u oboch premenných.

Tab. 2: Celkové dosiahnuté výsledky testovania v cudzích jazykoch

	skupina	N	Min	Max	AM	SD	t	p
CJu1	experimentálna	236	0	5	3,85	1,26	8,198	<0,001
	kontrolná	125	0	5	2,50	1,83		
CJu2	experimentálna	236	0	6	5,29	1,45	7,489	<0,001
	kontrolná	125	0	6	3,78	2,38		
CJu3	experimentálna	236	0	6	3,87	1,82	9,886	<0,001
	kontrolná	125	0	6	1,91	1,74		
CJu4	experimentálna	236	0	6	5,44	1,37	7,351	<0,001
	kontrolná	125	0	6	3,92	2,56		
CJu5	experimentálna	236	0	14	9,63	3,70	10,435	<0,001
	kontrolná	125	0	14	5,06	4,42		
CJu6	experimentálna	236	0	7	4,24	2,14	8,984	<0,001
	kontrolná	125	0	7	2,10	2,17		
CJu7	experimentálna	236	0	4	2,94	1,20	7,326	<0,001
	kontrolná	125	0	4	1,86	1,53		
CJu8	experimentálna	236	0	21	5,57	3,86	9,328	<0,001
	kontrolná	125	0	9	2,03	2,42		

Vysvetlivky:

CJu= úloha z cudzieho jazyka,

N= počet žiakov,

Min= minimálny dosiahnutý počet bodov,

Max= maximálny dosiahnutý počet bodov,

AM= aritmetický priemer, p= významnosť

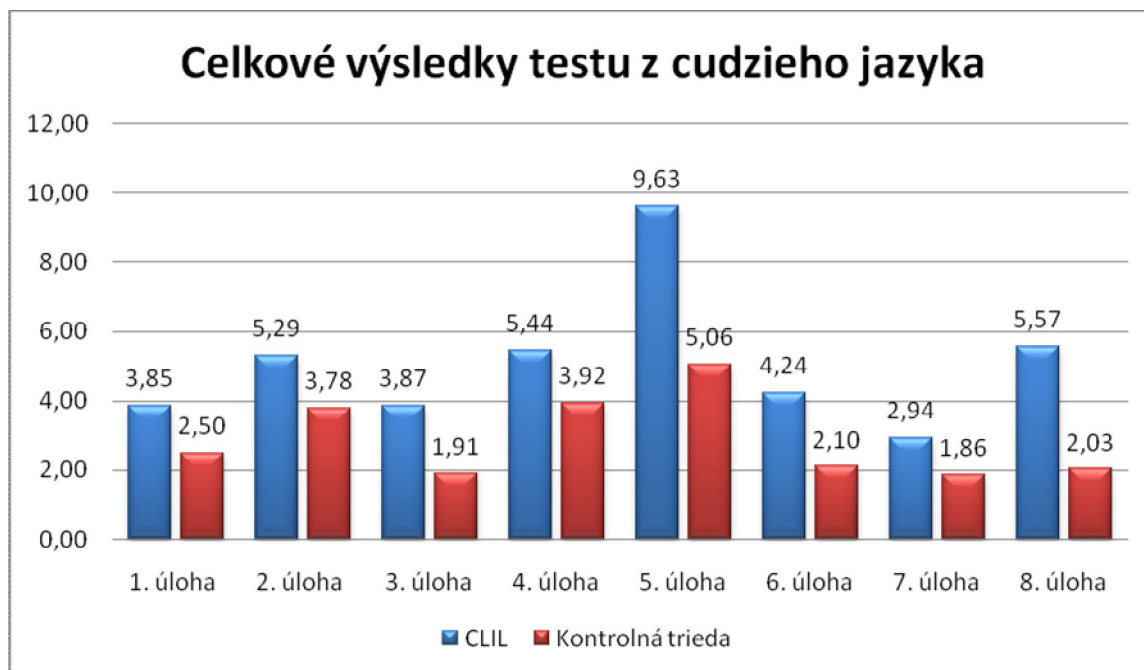
Hodnota „*p*“ označuje významnosť rozdielov u oboch premenných. Všetky namerané hodnoty, ktoré dosahujú úroveň $p < 0,05$ sú štatisticky významné. Čím je hodnota *p* nižšia, tým je väčší rozdiel v dosiahnutých výsledkoch medzi oboma skupinami. V tabuľke č. 2 sú všetky výsledky úloh (CJu1 – CJu8) z cudzieho jazyka (anglického a nemeckého) medzi skupinami vysoko signifikantné ($p < 0,001$).

Najmarkantnejšie rozdiely sú v úlohách č. 3, 5 a 8, pričom najväčší rozdiel v dosiahnutých výsledkoch sme zaznamenali v úlohe č. 5, kde žiaci mali doplniť potravinovú pyramídu.

Domnievame sa, že rozdielnosť v dosiahnutých výsledkoch súvisí s implementovaním metodiky CLIL do neязыkových predmetov, nakoľko slovná zásoba použitá v danom teste je frekventovanejšie aplikovaná nielen na štandardných hodinách cudzích jazykov, ale aj v rámci neязыkových predmetov s aplikovaním metodiky CLIL, kde sa slovná zásoba nielen viac precvičuje, ale je aj bohatšia o novú slovnú zásobu, ktorá nie je súčasťou učebníc cudzích jazykov.

Pre lepšiu ilustráciu celkové dosiahnuté výsledky testovania cudzieho jazyka uvádzame aj v grafe 2.

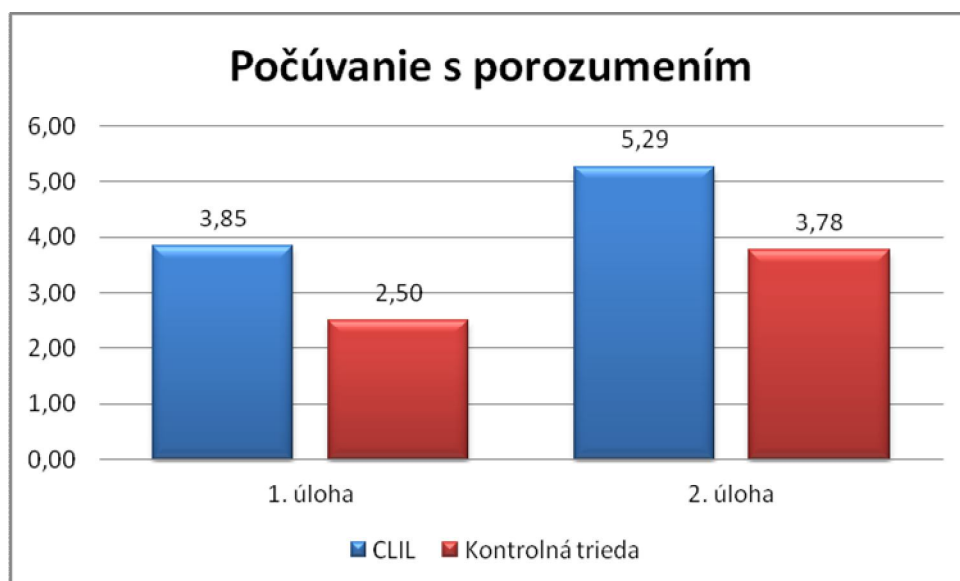
Graf 2: Celkové dosiahnuté výsledky testovania v cudzích jazykoch

Úlohou testovania žiakov v cudzích jazykoch bolo zistiť vzdelávacie výsledky v jednotlivých komunikačných spôsobilostiach – počúvanie s porozumením, čítanie s porozumením, hovorenie a písanie. Výsledky neštandardizovaného didaktického testu, ktorý zisťoval uvedené komunikačné spôsobilosti, sú uvedené v grafoch č. 3, 4, 5 a 6.

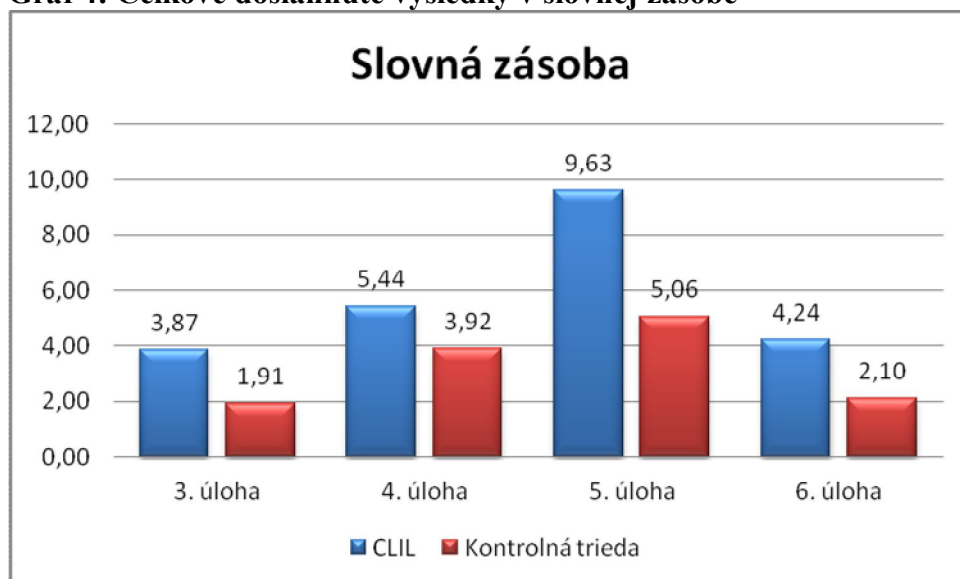
Ako sme už uviedli vyššie, prvé dve úlohy boli zamerané na zisťovanie spôsobilostí žiakov v počúvaní a porozumení textu. Tabuľka 2 ukazuje signifikantný rozdiel v dosiahnutých výsledkoch ($p < 0,001$) a uvedený graf dokumentuje, že v úlohe č. 1., kde žiaci mohli dosiahnuť najvyšší počet bodov 5 a v úlohe č. 2. najvyšší možný počet dosiahnutých bodov 6, sú výsledky experimentálnej skupiny výrazne vyššie ako v kontrolnej skupine.

Graf 3: Celkové dosiahnuté výsledky v zručnosti počúvanie s porozumením

3. až 6. úloha sa týkali slovnej zásoby. Aj tu vo všetkých štyroch úlohách dosiahla experimentálna skupina významne vyššie bodovanie ako kontrolná skupina.

Graf 4: Celkové dosiahnuté výsledky v slovnej zásobe

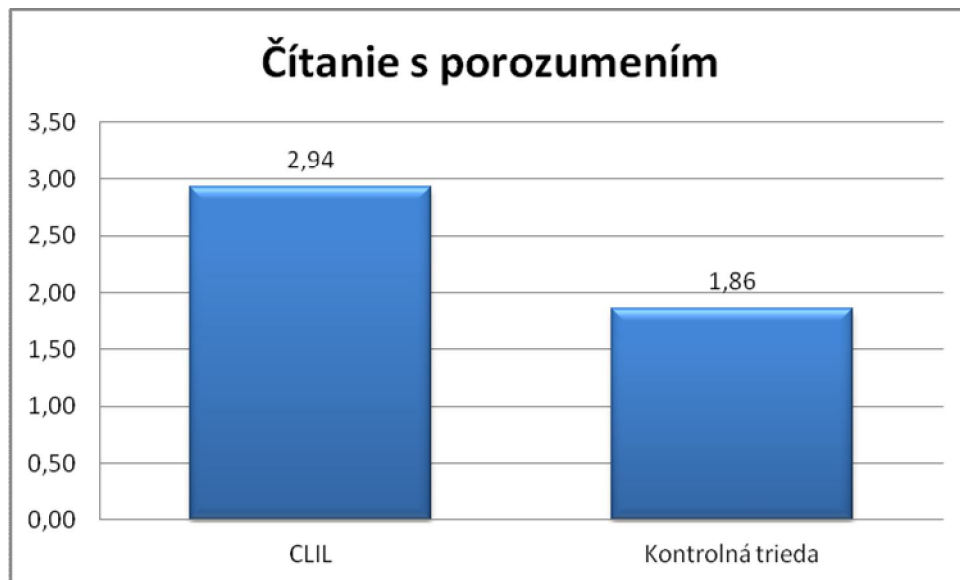

Ako sme už uviedli, úlohy č. 3 a 5 patria k tým, kde žiaci v experimentálnej skupine dosiahli najvyššie rozdiely v porovnaní s kontrolnou skupinou. Ide o rozšírenú slovnú zásobu, ktorú si žiaci experimentálnych tried obohacujú najmä na hodinách nejazykových predmetov, v rámci ktorých majú aplikovaný cudzí jazyk.

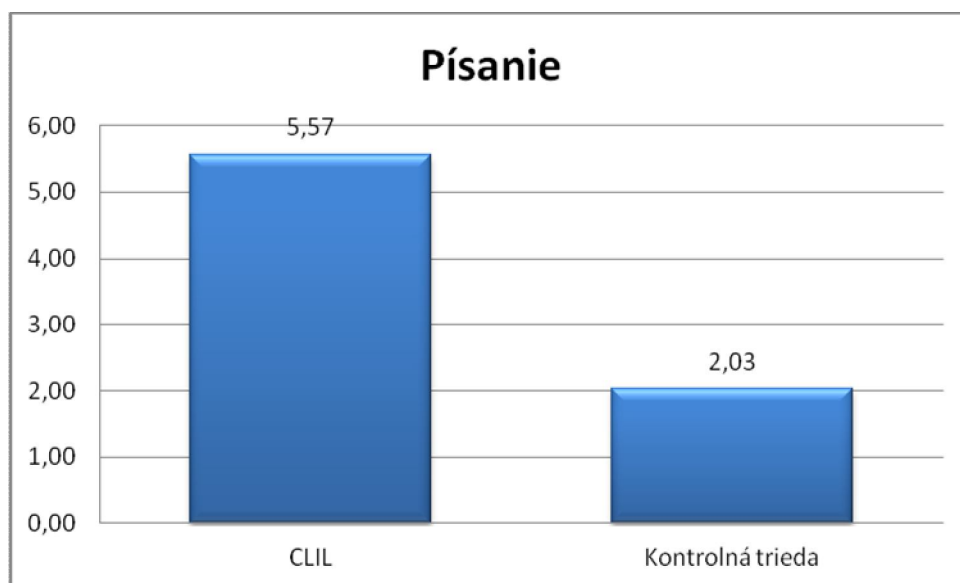
Nasledujúce dva grafy dokumentujú, že žiaci v experimentálnych triedach majú lepšie spôsobilosti v čítaní textu s porozumením, ako aj v písaní súvislého textu. V poslednom spomenutom grafe sú rozdiely medzi skupinami taktiež výrazné, nakoľko žiaci, ktorí sa učia pomocou metodiky CLIL, majú viac príležitostí uplatniť osvojenú slovnú zásobu v praxi tak, že na nejazykových predmetoch, kde využívajú metodiku CLIL, pracujú na rôznych projektoch, v rámci ktorých svoje výsledky prezentujú orálne, čím sú nútení koncipovať súvislé jednoduché vety a súvetia. Pri tomto cvičení je však potrebné pripomenúť, že napriek

tomu, že žiaci experimentálnych tried disponujú vyššou slovnou zásobou ako aj spôsobilosťou v písaní, vedú koncipovať vety, evidujeme početné pravopisné chyby, ktoré sme pri opravovaní testov brali do úvahy.

Graf 5: Celkové dosiahnuté výsledky v čítaní s porozumením

Graf 6: Celkové dosiahnuté výsledky v písaní súvislého textu

Nasledujúce tabuľky uvádzajú výsledky, ktoré dosiahli žiaci 4. ročníkov v nemeckom a anglickom jazyku osobitne.

Z celkového počtu žiakov 361, ktorí sa zúčastnili na testovaní, bolo 265, ktorí sa učia v rámci hodín cudzieho jazyka anglický jazyk.

Tab. 3: Celkové dosiahnuté výsledky testovania v anglickom jazyku

anglicky	skupina	N	Min	Max	AM	SD	t	p
CJu1	experimentálna	188	0	5	3,73	1,30	3,895	<0,001
	kontrolná	77	0	5	3,04	1,36		
CJu2	experimentálna	188	0	6	5,19	1,51	2,167	0,031
	kontrolná	77	0	6	4,75	1,44		
CJu3	experimentálna	188	0	6	3,75	1,81	6,804	<0,001
	kontrolná	77	0	5	2,17	1,44		
CJu4	experimentálna	188	0	6	5,59	1,30	1,496	0,136
	kontrolná	77	0	6	5,31	1,47		
CJu5	experimentálna	188	0	14	9,23	3,72	6,454	<0,001
	kontrolná	77	0	14	6,01	3,60		
CJu6	experimentálna	188	0	7	4,14	2,11	6,203	<0,001
	kontrolná	77	0	6	2,40	1,98		
CJu7	experimentálna	188	0	4	2,99	1,18	3,748	<0,001
	kontrolná	77	0	4	2,38	1,27		
CJu8	experimentálna	188	0	21	5,81	3,85	7,542	<0,001
	kontrolná	77	0	9	2,29	2,20		

Vysvetlivky:

CJu= úloha z cudzieho jazyka,

N= počet žiakov,

Min= minimálny dosiahnutý počet bodov,

Max= maximálny dosiahnutý počet bodov,

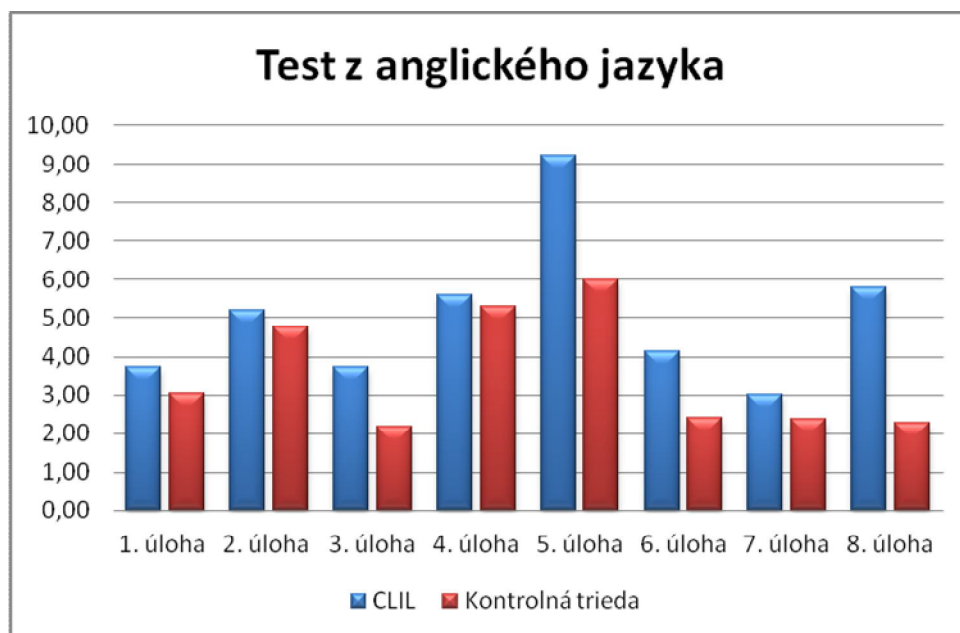
AM= aritmetický priemer,

p = významnosť

V tabuľke č. 3 sa porovnávajú výsledky jednotlivých úloh medzi oboma skupinami. Aj v tomto prípade môžeme skonštatovať, že žiaci experimentálnych tried dosiahli lepšie výsledky v porovnaní s kontrolnými triedami, avšak v dvoch prípadoch (úlohy 2 a 4, ktoré nie sú zvýraznené) sú výsledky oboch skupín porovnateľné. Úloha 2 sa týkala počúvania s porozumením a úloha 4 sa týkala spájania číslíc so správnym slovom. Úloha 2 bola v porovnaní s úlohou 1 (počúvanie s porozumením) jednoduchšia v zmysle, že každý obrázok bol odprezentovaný krátkymi opisnými vetami, kde žiaci dostali niekoľko kľúčových slov, na základe ktorých bolo jednoduchšie obrázok identifikovať. V 4. úlohe žiaci spájali čísllice, ktoré sa často opakujú aj na hodinách anglického jazyka. Výsledky ostatných úloh, ktoré sa hlavne zameriavali na slovnú zásobu, čítanie a písanie, sú dôkazom pozitívneho pôsobenia metodiky CLIL ako nástroja na celkové zvýšenie komunikačných spôsobilostí žiakov prvého stupňa základných škôl v cudzom jazyku.

Rozdiely v dosiahnutých výsledkoch v testovaní z anglického jazyka medzi experimentálnou a kontrolnou skupinou ukazuje aj graf č. 7.

Graf 7: Celkové dosiahnuté výsledky z anglického jazyka

Z grafického zobrazenia výsledkov testovania z anglického jazyka vidno, že najväčšie rozdiely medzi experimentálnou a kontrolnou skupinou dosiahli žiaci v úlohách 5 a 8 – dopĺňanie potravinovej pyramídy a úloha na napísanie krátkeho textu.

Testovania z nemeckého jazyka sa zúčastnilo 96 žiakov. Z celkového počtu 12 škôl, ktoré participovali na testovaní, nemecký jazyk na 1. stupni aplikujú nasledovné školy: ZŠ s MŠ, Za Kasárňou, Bratislava; ZŠ SSV, Skuteckého 8, Banská Bystrica; Základná škola s materskou školou, Chmeľnica 58.

Neštandardizovaný didaktický test z nemeckého jazyka bol koncipovaný rovnako ako test z anglického jazyka. Žiaci mali za úlohu riešiť rovnaký počet úloh, pričom každá úloha bola ekvivalentom testu z anglického jazyka, t.j. 1. a 2. úloha bola zameraná na počúvanie s porozumením, 3. až 6. úloha zisťovala úroveň slovnej zásoby, 7. úloha overovala spôsobilosť čítania s porozumením a v poslednej úlohe mali žiaci za úlohu napísať krátky príbeh na základe obrázku. Jednotlivé úlohy mali rovnaký počet bodov ako test z anglického jazyka.

Tabuľka č. 4 zobrazuje celkové dosiahnuté výsledky testovania v nemeckom jazyku.

Tab. 4: Celkové dosiahnuté výsledky testovania v nemeckom jazyku

nemecký	skupina	N	Min	Max	AM	SD	t	p
CJu1	experimentálna	48	0	5	4,29	0,99	7,780	<0,001
	kontrolná	48	0	5	1,65	2,14		
CJu2	experimentálna	48	0	6	5,67	1,10	8,126	<0,001
	kontrolná	48	0	6	2,21	2,74		
CJu3	experimentálna	48	0	6	4,38	1,79	7,245	<0,001
	kontrolná	48	0	6	1,50	2,08		
CJu4	experimentálna	48	0	6	4,88	1,51	7,897	<0,001
	kontrolná	48	0	6	1,69	2,35		
CJu5	experimentálna	48	0	14	11,21	3,22	8,754	<0,001
	kontrolná	48	0	13	3,52	5,17		
CJu6	experimentálna	48	0	7	4,63	2,24	6,357	<0,001
	kontrolná	48	0	7	1,63	2,38		
CJu7	experimentálna	48	0	4	2,73	1,27	5,824	<0,001
	kontrolná	48	0	4	1,04	1,56		
CJu8	experimentálna	48	0	14	4,65	3,81	4,479	<0,001
	kontrolná	48	0	9	1,63	2,70		

Vysvetlivky:

CJu = úloha z cudzieho jazyka,

N = počet žiakov,

Min = minimálny dosiahnutý počet bodov,

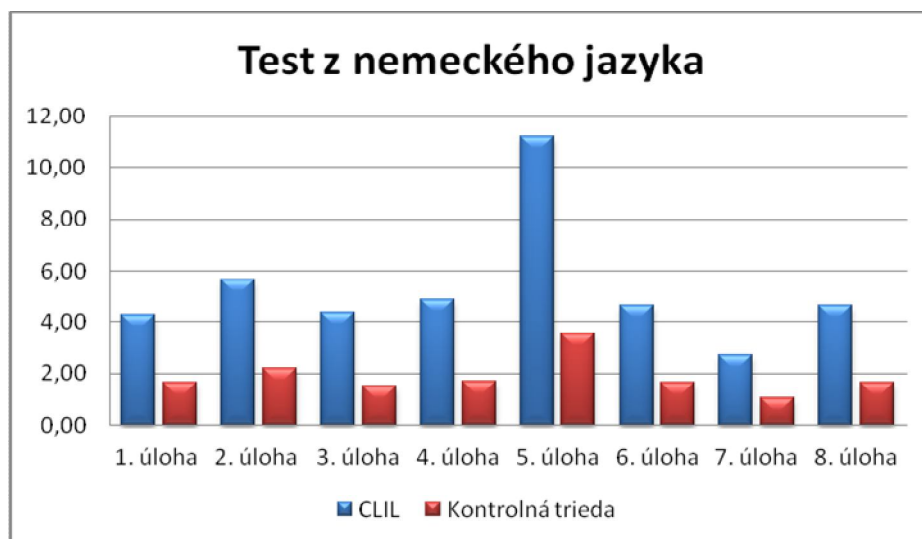
Max = maximálny dosiahnutý počet bodov,

AM = aritmetický priemer,

p = významnosť

Žiaci experimentálnych tried s vyučovaním nemeckého jazyka dosiahli vysoko signifikantne lepšie výsledky ako kontrolné triedy vo všetkých 8. úlohách, čo dokazuje hodnota $p < 0,001$. Grafické zobrazenie dosiahnutých výsledkov z testu nemeckého jazyka v grafe č. 8 dokumentuje markantný rozdiel medzi oboma skupinami.

Graf 8: Celkové dosiahnuté výsledky z nemeckého jazyka

Na projekte experimentálneho overovania mali zastúpenie školy zo všetkých troch častí Slovenska: západ, stred a východ. Napriek skutočnosti, že celkové výsledky experimentálneho overovania v rámci Slovenska potvrdili pozitívnu účinnosť implementovania metodiky CLIL na 1. stupni základných škôl, výsledky jednotlivých častí Slovenska sú rozdielne.

Najlepšie výsledky dosiahli základné školy na strednom Slovensku. Experimentálne triedy dosiahli v porovnaní s kontrolnými triedami štatistický rozdiel v dosiahnutých výsledkoch vo všetkých úlohách (tab. 4), pričom hodnota $p < 0,001$. Na strednom Slovensku sa testovania zúčastnilo celkovo 167 žiakov, z toho 110 bolo z experimentálnych tried.

Tab. 5: Celkové dosiahnuté výsledky testovania v cudzom jazyku na strednom Slovensku

stred	skupina	N	Min	Max	AM	SD	t	p
CJu1	experimentálna	110	0	5	3,86	1,05	8,119	<0,001
	kontrolná	57	0	5	1,90	2,08		
CJu2	experimentálna	110	0	6	5,45	1,21	9,296	<0,001
	kontrolná	57	0	6	2,58	2,77		
CJu3	experimentálna	110	0	6	3,58	1,73	8,778	<0,001
	kontrolná	57	0	4	1,16	1,61		
CJu4	experimentálna	110	0	6	5,60	1,06	8,445	<0,001
	kontrolná	57	0	6	2,95	2,95		
CJu5	experimentálna	110	0	14	9,60	3,30	9,178	<0,001
	kontrolná	57	0	14	3,91	4,62		
CJu6	experimentálna	110	0	7	4,09	2,02	10,061	<0,001
	kontrolná	57	0	5	1,02	1,54		
CJu7	experimentálna	110	0	4	2,89	1,09	8,494	<0,001
	kontrolná	57	0	4	1,19	1,46		
CJu8	experimentálna	110	0	21	5,05	3,68	8,498	<0,001
	kontrolná	57	0	8	0,73	1,49		

Vysvetlivky:

CJu = úloha z cudzieho jazyka,

N = počet žiakov,

Min = minimálny dosiahnutý počet bodov,

Max = maximálny dosiahnutý počet bodov,

AM = aritmetický priemer,

p = významnosť

Z hľadiska úspešnosti zaraďujeme školy na západnom Slovensku k druhým najúspešnejším (tab. 5). Z celkového počtu úloh, v 5 úlohách dosiahli experimentálne triedy evidentne lepšie výsledky ako triedy kontrolné. Rozdiely medzi skupinami boli najväčšie v 4 úlohách – úloha 3, 5, 6 a 8. Rozdiely vo výsledkoch v 1. a 7. úlohe dosiahli menšiu štatistickú významnosť. Rozdiely v úlohách 2 a 4 významné neboli. Podobné výsledky v daných úlohách sme popísali v tabuľke č. 3 – Celkové dosiahnuté výsledky testovania v anglickom jazyku, kde v spomínaných úlohách nebol významný rozdiel v dosiahnutých výsledkoch.

Tab. 6: Celkové dosiahnuté výsledky testovania v cudzom jazyku na západnom Slovensku

západ	skupina	N	Min	Max	AM	SD	t	p
CJu1	experimentálna	90	0	5	3,83	1,42	3,230	0,002
	kontrolná	59	1	5	3,07	1,40		
CJu2	experimentálna	90	0	6	4,96	1,79	1,014	0,312
	kontrolná	59	1	6	4,68	1,36		
CJu3	experimentálna	90	0	6	3,99	1,95	4,677	<0,001
	kontrolná	59	0	6	2,56	1,61		
CJu4	experimentálna	90	0	6	5,24	1,68	1,512	0,133
	kontrolná	59	0	6	4,81	1,73		
CJu5	experimentálna	90	0	14	9,67	4,33	5,205	<0,001
	kontrolná	59	0	13	6,00	4,01		
CJu6	experimentálna	90	0	7	4,40	2,32	3,310	<0,001
	kontrolná	59	0	7	3,14	2,22		
CJu7	experimentálna	90	0	4	2,88	1,37	2,104	0,037
	kontrolná	59	0	4	2,39	1,40		
CJu8	experimentálna	90	0	14	5,78	3,84	4,248	<0,001
	kontrolná	59	0	9	3,36	2,55		

Vysvetlivky:

CJu = úloha z cudzieho jazyka,

N = počet žiakov,

Min = minimálny dosiahnutý počet bodov,

Max = maximálny dosiahnutý počet bodov,

AM = aritmetický priemer,

p = významnosť

Z hľadiska úspešnosti spomedzi všetkých zastúpených oblastí Slovenska, školy na východe zaraďujeme medzi „najmenej“ úspešné, čo však neznamená, že výsledky testovania

dosiahnuté v experimentálnych triedach by neboli lepšie ako v kontrolných. Opak je pravdou (tab. 6). Aj na východe Slovenska dosiahli experimentálne triedy lepšie výsledky v jednotlivých úlohách ako v kontrolných triedach. Konkrétne hovoríme o 5. úlohách, v ktorých žiaci experimentálnych tried dosiahli lepšie výsledky v testovaní ako žiaci v kontrolných triedach. Počet žiakov zastúpených v testovaní je najmenší v porovnaní s ostatnými dvoma oblasťami Slovenska – 45 žiakov. Nižší počet žiakov nijakým spôsobom neovplyvňuje celkové výsledky dosiahnuté v testovaní. Účelom vyhodnotenia je porovnanie výsledkov, ktoré boli dosiahnuté v oboch skupinách v rámci celého Slovenska.

Na základe výsledkov prezentovaných v tab. 6 môžeme skonštatovať, že žiaci experimentálnych tried na východe Slovenska boli najúspešnejší, v porovnaní s kontrolnými triedami, v úlohách 3 a 8 – úlohy na zisťovanie úrovne slovnej zásoby a druhom prípade na písanie súvislého textu. V oboch spomínaných úlohách dosiahla hodnota významnosti $p < 0,001$. Významne signifikantné výsledky dosiahli experimentálne triedy aj v ďalších úlohách – 1, 5 a 6. Aj v tomto prípade môžeme skonštatovať, že experimentálne triedy dosahujú najlepšie výsledky v slovnej zásobe a v písaní textu v porovnaní s kontrolnými triedami.

Tab. 7: Celkové dosiahnuté výsledky testovania v cudzom jazyku na východnom Slovensku

východ	skupina	N	Min	Max	AM	SD	U	p
CJu1	experimentálna	36	0	5	3,83	1,44	83,5	0,024
	kontrolná	9	0	5	2,67	1,41		
CJu2	experimentálna	36	2	6	5,64	0,96	148,5	0,706
	kontrolná	9	3	6	5,44	1,13		
CJu3	experimentálna	36	0	6	4,47	1,61	51,5	<0,001
	kontrolná	9	0	4	2,44	1,51		
CJu4	experimentálna	36	0	6	5,44	1,32	117,5	0,211
	kontrolná	9	0	6	4,22	2,49		
CJu5	experimentálna	36	0	14	9,64	3,24	86,5	0,030
	kontrolná	9	1	13	6,11	4,40		
CJu6	experimentálna	36	0	7	4,31	2,07	76,5	0,013
	kontrolná	9	0	6	2,22	2,05		
CJu7	experimentálna	36	0	4	3,22	1,07	105,0	0,110
	kontrolná	9	1	4	2,67	1,00		
CJu8	experimentálna	36	0	17	6,67	4,27	43,5	<0,001
	kontrolná	9	0	4,5	1,56	1,55		

Vysvetlivky:

CJu = úloha z cudzieho jazyka,

N = počet žiakov,

Min = minimálny dosiahnutý počet bodov,

Max = maximálny dosiahnutý počet bodov,

AM = aritmetický priemer,

p = významnosť

Sekundárnym cieľom projektu bolo zistiť, či implementovanie metodiky CLIL má dopad na celkové vedomosti žiakov v matematike a prírodovede. Na základe uvedeného sme v spolupráci s učiteľmi škôl participujúcich na projekte boli skoncipované testy z oboch predmetov, ktoré mali overiť úroveň vedomostí z oboch predmetov. Testy sme pred distribúciou verifikovali na malej vzorke žiakov. Následne sme v rámci testovania cudzích jazykov, testovali aj z uvedených predmetov v experimentálnych a kontrolných triedach. Test z matematiky pozostával celkovo zo šiestich úloh. V 1. úlohe mali žiaci vyfarbiť uvedenú časť z útvaru. V 2. úlohe žiaci počítali matematické úlohy na sčítanie, odčítanie, násobenie a delenie. V ďalšej úlohe zaokrúhľovali čísla na stovky a následne na desiatky. V nasledujúcej riešili slovnú úlohu a v poslednej úlohe rysovali na základe zadania trojuholník. Každá úloha mala vopred určený počet bodov.

Test z prírodovedy mal celkovo päť úloh. V 1. úlohe krúžkovali predmety, ktoré priťahuje magnet, v 2. úlohe jednotlivé orgány k sústave, ku ktorej patria. V ďalšej úlohe bol krátky text a žiaci dopĺňali slová na základe obsahu. Vo 4. úlohe sa nachádzalo 8 viet a žiaci mali určiť pravdivosť/nepravdivosť tvrdení. V poslednej úlohe bol opísaný pokus s kahančekom a žiaci mali odpovedať na otázku.

Výsledky testovania sú prezentované v nasledujúcej tabuľke.

Tab. 8: Celkové dosiahnuté výsledky testovania v prírodovede

	skupina	N	Min	Max	AM	SD	t	p
Pu1	experimentálna	236	0	2	1,90	0,40	-0,904	0,367
	kontrolná	125	0	2	1,94	0,33		
Pu2	experimentálna	236	0	8	5,47	2,28	0,144	0,885
	kontrolná	125	0	8	5,43	2,25		
Pu3	experimentálna	236	0	4	1,93	1,33	0,838	0,403
	kontrolná	125	0	4	1,81	1,37		
Pu4	experimentálna	236	0	8	5,77	1,57	-0,583	0,560
	kontrolná	125	0	8	5,86	1,16		
Pu5	experimentálna	236	0	1	0,73	0,44	1,061	0,290
	kontrolná	125	0	1	0,68	0,47		

Vysvetlivky:

CJu = úloha z cudzieho jazyka,

N = počet žiakov,

Min = minimálny dosiahnutý počet bodov,

Max = maximálny dosiahnutý počet bodov,

AM = aritmetický priemer,

p = významnosť

Tab. 9: Celkové dosiahnuté výsledky testovania v matematike

	skupina	N	Min	Max	AM	SD	t	p
Mu1	experimentálna	236	0	3	2,40	0,76	1,069	0,286
	kontrolná	125	0	3	2,31	0,68		
Mu2	experimentálna	236	0	6	4,91	1,54	2,874	0,004
	kontrolná	125	0	6	4,39	1,79		
Mu3	experimentálna	236	0	2	1,29	0,67	1,662	0,097

	kontrolná	125	0	2	1,17	0,68		
Mu4	experimentálna	236	0	3	1,56	0,64	2,933	0,004
	kontrolná	125	0	2	1,34	0,77		
Mu5	experimentálna	236	0	8	6,50	2,21	4,187	<0,001
	kontrolná	125	0	8	5,44	2,44		
Mu6	experimentálna	236	0	5	4,28	1,35	-0,082	0,935
	kontrolná	125	0	5	4,29	1,45		

Vysvetlivky:

CJu = úloha z cudzieho jazyka,

N = počet žiakov,

Min = minimálny dosiahnutý počet bodov,

Max = maximálny dosiahnutý počet bodov,

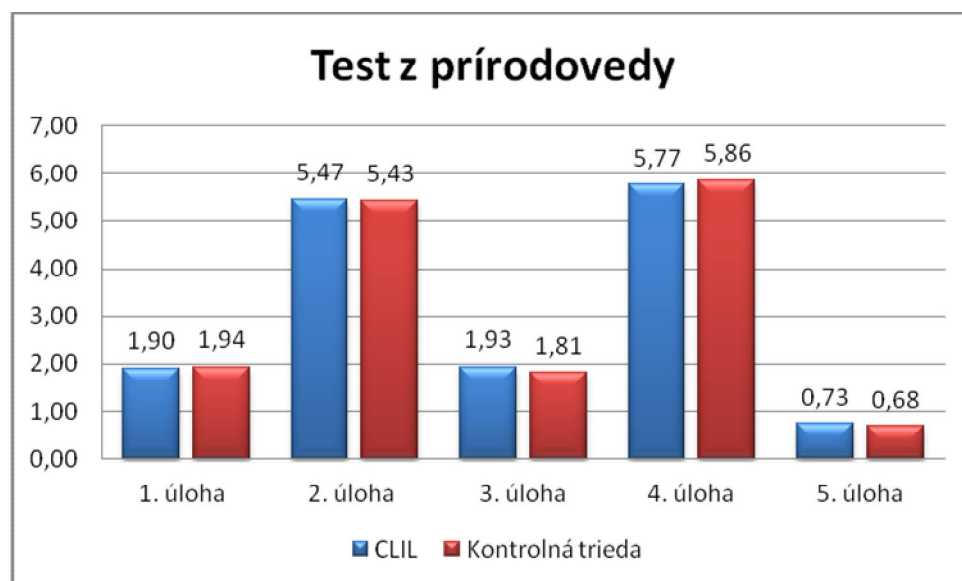
AM = aritmetický priemer,

p = významnosť

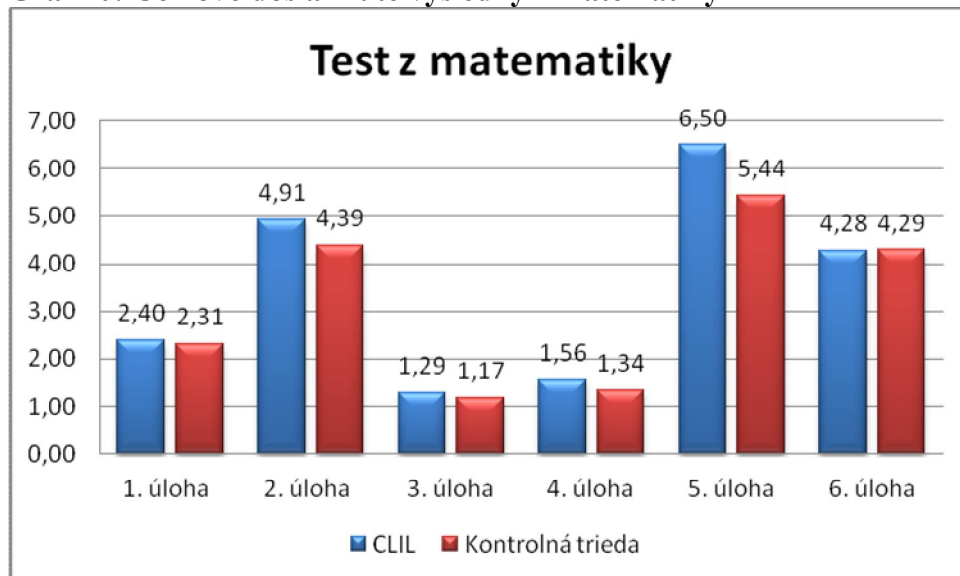
Testovania z matematiky a prírodovedy sa zúčastnil rovnaký počet žiakov experimentálnych a kontrolných tried ako v testovaní z cudzích jazykov. Testovanie prebehlo na rovnakom počte základných škôl, ktoré sú súčasťou experimentálneho overovania. Spracovanie a analýza výsledkov testovania prebehla rovnakým spôsobom ako pri analyzovaní výsledkov testov z cudzích jazykov. Aplikovali sme **t-test pre dva nezávislé výbery**. Cieľom t-testu bolo zistiť, či existuje signifikantný rozdiel vo vzdelávacích výsledkoch z prírodovedy a matematiky u oboch premenných. Z tabuľky č. 8 je evidentné, že nie je signifikantný rozdiel medzi dosiahnutými výsledkami v experimentálnej skupine a v kontrolnej skupine, nakoľko hodnota $p > 0,05$. Aby bol dokázaný signifikantný rozdiel v dosiahnutých výsledkoch, musela by byť hodnota $p < 0,05$. Rozdiely vo výsledkoch sú evidentnejšie z tabuľky č. 9, kde žiaci experimentálnych tried získali signifikantne lepšie výsledky ako žiaci kontrolných tried v troch úlohách zo šiestich.

Pre lepšiu ilustráciu výsledkov z oboch predmetov použili sme grafické zobrazenie v nasledujúcich grafoch.

Graf 9: Celkové dosiahnuté výsledky z prírodovedy

Graf 10: Celkové dosiahnuté výsledky z matematiky

Aj z tohto prezentovania výsledkov je evidentné, že žiaci experimentálnych tried dosiahli v teste z prírodovedy porovnateľné výsledky ako žiaci kontrolných tried, pričom počet dosiahnutých bodov v niektorých úlohách z prírodovedy je u experimentálnej skupiny nižší ako u kontrolnej skupiny. Konkrétne ide o úlohy 2, 3 a 5. V týchto úlohách mali žiaci experimentálnych tried väčšie problémy pri ich riešení ako žiaci kontrolných tried, z čoho dedukujeme, že žiaci experimentálnych tried, napriek skutočnosti, že sú to žiaci z celkovo lepšimi dosiahnutými výsledkami ako žiaci kontrolných tried, v danom teste nedokázali vyššiu úroveň svojich vedomostí. Dôvodom môže byť aplikácia metodiky CLIL na spomínanom predmete a zároveň nedostatočné upevňovanie si učiva v materinskom jazyku. Z matematiky mali žiaci experimentálnych tried lepšie výsledky ako žiaci kontrolných tried a ako sme uviedli v tabuľke č. 9, v troch úlohách mali signifikantne lepšie výsledky ako kontrolná skupina žiakov. V ostatných úlohách dosiahli lepšie výsledky, avšak nie na výrazne vyššej úrovni.

Celkovo môžeme skonštatovať, že metodika CLIL má jednoznačne pozitívny vplyv na rozvoj komunikačných zručností v cudzom jazyku, avšak aplikovanie metodiky musí byť podrobené konštruktívnejšej aplikácii s presným určením, ako a kedy metodiku využiť, aby jej použitie nemalo negatívny dopad na celkové vedomosti žiakov v nejazykových predmetoch, kde sa metodika uplatňuje.

6.2 Analýza psychologických meraní

Výsledky použitých psychologických meraní u žiakov v 1. ročníku sme podrobne uvádzali v priebežnej správe (2009). Na tomto mieste len stručne pripomenieme niektoré údaje.

Cieľom testovania bolo zistiť niektoré údaje súvisiace s vývinom poznávacích funkcií žiakov experimentálnych tried.

Na základe získaných výsledkov konštatujeme, že v experimentálnych triedach sa nachádzajú deti s rôznou vývinovou úrovňou, približne tak, ako je tomu v bežnej populácii. Triedy preto nemožno považovať za výberové, ale zodpovedajú obvyklým podmienkam. Do tried boli zaradení ako žiaci po odklade školskej dochádzky, tak aj predčasne zaškolení na základe odporúčania psychologického vyšetrenia.

Neverbálny inteligenčný test je zameraný na zisťovanie kategórií myslenia (logické a analogické usudzovanie, kategorizovanie a zovšeobecňovanie). Priemerné skóre v uvedenom teste bolo 34,3 bodov, čo predstavuje úspešnosť riešenia 57,1%. Výkony jednotlivých detí sa však pohybovali vo veľkom rozpätí od 12 po 53 bodov, čo naznačuje značnú diferenciu medzi nimi.

Pri kresbe postavy sme zaznamenali priemerné skóre 4,48 bodov, t.j. úspešnosť dosiahla 56,03%.

Ako dopĺňajúca metóda bol použitý individuálny **Test cudzojazyčných spôsobilostí**, ktorý zadávali učiteľky CJ. Úlohy testu sledujú pripravenosť učiť sa cudzí jazyk – či deti dokážu napodobniť cudzojazyčné fonémy a vetnú intonáciu, nakoľko majú rozvinutú verbálnu pamäť (tu: krátkodobú) a či nemajú závažné rečové chyby (v materinskom jazyku). Priemerná úspešnosť žiakov v úlohe **Opakovanie slov** bola 88,94%; v úlohe **Opakovanie viet** bola 74,73% a v pamäťovej úlohe **Reprodukcia** dosiahla 56,88%. Komunikácia v materinskom jazyku nepreukázala závažné rečové nedostatky žiakov. Uvádzaná úspešnosť v jednotlivých úlohách aj v tomto teste zodpovedá obvyklému rozloženiu výkonov: Najťažšou je úloha, v ktorej si deti majú zapamätať a neskôr aktívne reprodukovať slová v cudzom jazyku za pomoci obrázkov.

Pred začiatkom experimentálneho overovania sme očakávali, že primeraným aplikovaním metódy CLIL sa zvýši záujem žiakov o učenie sa cudzieho jazyka, pretože prostredníctvom CLIL možno urobiť vyučovanie cudzieho jazyka atraktívnejším, živším, dynamickejším, čo môže posilňovať motiváciu žiakov učiť sa cudzí jazyk.

Na význam motivácie pri učení sa CJ, podobne ako pri učení sa vôbec, poukázali už v dávnejších prácach aj mnohí naši psychológovia (napr. Kačáni, Kováč, Pýchová ai.). Za problémové sa však považuje metodologické hľadisko jej zisťovania.

Motivačný systém predstavuje dynamickú stránku osobnosti. Schopnosti aj motivácia patria k aktivačným charakteristikám, sú to regulačné činitele správania, ktoré sa prejavujú v poznávaní, prežívaní i konaní.

Motívy učenia sa, tak ako aj iné zložky osobnosti, tvoria hierarchicky usporiadaný systém, ktorý má určitú štruktúru (t.j. obsahovú, resp. kvalitatívnu stránku), intenzitu (úroveň, resp. kvantitatívnu stránku) a dynamiku (zmeny v časovom kontinuu, t.j. vývinový aspekt). Vývin motivácie je determinovaný množstvom objektívnych a subjektívnych (štruktúra a úroveň kognitívnych zložiek osobnosti a osobnostné vlastnosti), exogénnych (výchovné a vzdelávacie pôsobenie) a endogénnych činiteľov. Prebieha od vonkajšej k vnútornej, od nevedomenej k vedomej, čo sa prejavuje v dominancii istých učebných motívov v určitom vývinovom štádiu. Vekom sa môže meniť aj intenzita motivácie – napr. pozoroval sa pokles motivácie pre učenie sa CJ. Ako možné príčiny sa uvádzajú napr. nezaujímavosť hodiny, nedostatok individualizácie, obsahová a výkonová náročnosť, ťažkosti v učení ai. Na rozvíjanie motivácie, resp. demotivačne pôsobia najmä faktory ako obsah predmetu, metódy a formy vyučovania ako aj osobnosť učiteľa. Aktivizovanie motívov sa deje prostredníctvom tematicky zaujímavo usporiadaného vyučovania, rečovej aktivity, jasných a postupne stanovených cieľov, využívaním problémových a kognitívnych metód, zapojením emocionálnych prvkov do vyučovania, využitie názorných pomôcok, hier, súťaží, možnosť mimoškolskej cudzojazyčnej komunikácie. Už výskumy nadaných detí, realizované na VÚDPaP-e naznačili, že pre rôzne činnosti sa uplatňuje odlišný typ motivácie – pri športovo nadaných je dôležitá výkonová motivácia (súťaženie) (Palkovič, 1980), pri cudzích jazykoch prevláda kognitívna motivácia (túžba po poznaní, učiť sa) (Dočkal, 1980).

V tabuľke č. 10 prinášame sumárne výsledky získané dotazníkom Naša trieda.

Tab. 10: Dotazník Naša trieda, 2. ročník

Oblasť	Priemerné hodnoty
Spokojnosť	2,59
Súťaživosť	2,41
Náročnosť	1,91

Pozitívnym výsledkom je vysoká *Spokojnosť* – pociťovanie pohody, príjemných zážitkov, dobrých vzťahov a radosti zo svojho pôsobenia v škole/triede.

Pomerne vysoké skóre v *Súťaživosťi* je charakteristické pre „výberové“ triedy, kde sa dosť často podporuje ambicióznosť, snaha dosahovať (čo)najlepšie výsledky, čo nemusí vyhovovať niektorým učebným štýlom detí. Zatiaľ však súťaženie žiaci percipujú pozitívne, nakoľko v ďalšej oblasti – *Náročnosť* je priemerný výsledok nízky. Žiaci teda nepovažujú učenie za záťaž, dokážu pracovať samostatne a nepotrebujú osobitné vedenie pri školskej práci a pri vypracovávaní úloh.

Posledné tri otázky zachytávali, ako žiaci vnímajú zapájanie cudzieho jazyka do iných predmetov, t.j. zisťovali sme názory detí na hodiny vyučované metódou CLIL v predmetoch matematika (M) a prírodoveda (P). Bodové hodnoty sa pohybovali od 3 – „hodiny M/P boli pre mňa ľahké“ po 1 – „hodiny M/P boli pre mňa ťažké“. Tretia položka zisťovala názor žiakov, či, resp. do akej miery sa im takého hodiny páčili (body 3-1). Údaje sú uvedené v tabuľke č. 11.

Tab. 11: CLIL očami detí

Položka	Priemerné hodnoty
Matematika	2,42
Prírodoveda	2,60
Názory	2,56

Z údajov vyplýva, že hodiny matematiky sa zdali viacerým žiakom ťažké, kým v prírodovede bol cudzí jazyk vnímaný pozitívnejšie. Prevažnej väčšine detí sa hodiny s CLIL-om páčili. Viacerí žiaci ich však nehodnotili pozitívne, hoci ich nepovažovali za ťažké.

Výsledky uvedenej časti sledovania činnosti v experimentálnych triedach majú orientačný charakter, pretože odpovede žiakov majú subjektívny charakter, čo je typické pre dotazníkové metódy. Ďalším faktorom je skutočnosť, že výpovede sa týkajú súčasných postojov a zážitkov, ktoré môžu byť ovplyvnené aktuálnou situáciou v pozitívnom i negatívnom smere.

Výsledky získané pri testovaní žiakov 4. ročníka zobrazuje tabuľka č. 12.

Tab 12: Dotazník Naša trieda, 4. ročník

Oblasť	Priemerné hodnoty	
	ES	KS
Spokojnosť	2,48	2,74
Súťaživosť	2,62	2,30
Náročnosť	1,63	1,30

Vysvetlivky:

ES – experimentálna skupina

KS- kontrolná skupina

Podľa získaných výsledkov vyššiu spokojnosť, menšiu náročnosť a súťaživosť vyjadrili žiaci kontrolnej skupiny. Domnievame sa, že najmä náročnosť je v týchto triedach prispôbená možnostiam žiakov, nie sú vedení k „pretekaniu sa kto skôr a lepšie“, a preto i spokojnosť s takouto výučbou je vyššia.

Naproti tomu vyššie požiadavky na prácu sa logicky prejavujú v triedach experimentálnej skupiny, kde sa poznatky z cudzieho jazyka, ich rozsah a zvládnutie viac akcentujú. Predpokladáme, že učitelia tu viac používajú súťaživé prvky, ktoré znevýhodňujú niektorých žiakov, a preto takýto postup mnohým nevyhovuje – oblasť Súťaživosť zaznamenala najvyššie skóre. Pravdepodobne aj tento prvok prispel k nižšiemu priemernému hodnoteniu v oblasti Spokojnosť a k zvýšenému priemernému hodnoteniu Náročnosti.

Zisťovanie percentuálnych rozdielov medzi ES a KS prinieslo nasledovné dáta: v ES sme zaznamenali o 0,33 percentuálneho bodu (p.b.) vyššiu percipovanú náročnosť; o 0,32 p.b. vyššiu súťaživosť a o 0,26 p.b. nižšiu spokojnosť než v kontrolnej skupine. V tejto súvislosti však treba uviesť, že medzi školami ES sú vo výsledných priemerných hodnotách pomerne veľké diferencie. Znamená to, že ich nemožno považovať za homogénnu skupinu zo štatistického hľadiska.

Napriek uvedenému odôvodneniu konštatujeme, že hypotézu 4, v ktorej sme predpokladali, že žiaci experimentálnych tried budú na konci 4. ročníka posudzovať učenie a prácu v škole pozitívnejšie ako žiaci kontrolnej skupiny, tak nemôžeme považovať za jednoznačne potvrdenú.

Zaujímavé je pre nás porovnanie výsledkov z 2. a 4. ročníka. Pripomíname, že dotazníky vyplňali do veľkej miery iní žiaci a v odlišných školách, preto využívame iba percentuálne porovnanie údajov medzi ročníkmi; použitie ďalších štatistických metód nie je relevantné.

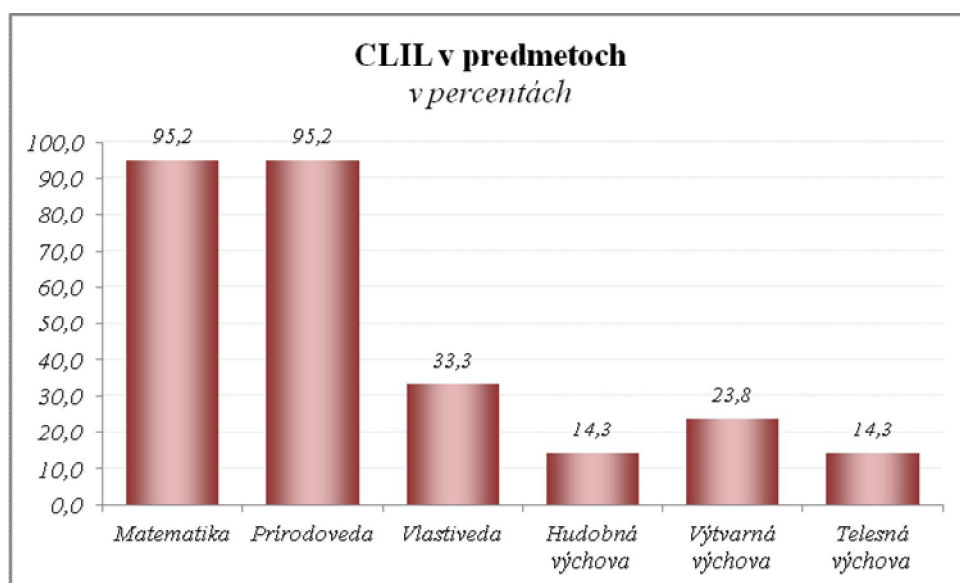
Pri pohľade na tabuľky č. 10 a 12 (- ES) zisťujeme, že v údajoch nastali menšie zmeny oproti dátam z 2. ročníka: vo 4. ročníku poklesla Spokojnosť (o 0,11 percentuálneho bodu), no aj percipovaná Náročnosť (o 0,28 p.b.) a vzrástla Súťaživosť (o 0,21 p.b.). Hoci rozdiely nie sú veľké, zdá sa, že pokles náročnosti nasvedčuje o istej adaptácii žiakov na podmienky vo vyučovaní metódou CLIL. Mierny nárast súťaživosti vyjadruje aj vývinové hľadisko, kedy snaha „byť lepší než druhí“ u mladších žiakov ešte nebýva rozvinutá. Menšia spokojnosť v triede z celkového pohľadu (veľké rozdiely medzi školami) môže u takto odpovedajúcich detí súvisieť s negatívne vnímanou súťaživosťou spolužiakov.

Vzhľadom na pomernú voľnosť v koncipovaní obsahu a realizácii postupov v jednotlivých školách participujúcich v našom projekte, zaznamenali sme zákonite rôznorodé hodnotenie takejto výučby žiakmi. Napriek tejto variabilite považujeme percipovanie úrovne náročnosti, spokojnosti i súťaživosti v rámci triedy žiakmi za uspokojivé. Tento výsledok je povzbudením pokračovať v trende obsahového vyučovania cudzieho jazyka i na nižšom sekundárnom stupni základnej školy.

6.3 Vyhodnotenie dotazníkov pre učiteľov

Z dotazníkového prieskumu názorov a postojov učiteľov vyplynulo, že metodiku CLIL učitelia aplikujú na 6 predmetoch: matematika, prírodoveda, vlastiveda, hudobná výchova, výtvarná výchova a telesná výchova. Ukázalo sa, že CLIL sa najviac aplikuje na hodinách matematiky a prírodovedy, nasleduje vlastiveda, výtvarná výchova a len v troch školách sa aplikuje aj na hodinách telesnej a hudobnej výchovy. Nasledujúci graf presne zobrazuje pomer hodín, v rámci ktorých je CLIL aplikovaný.

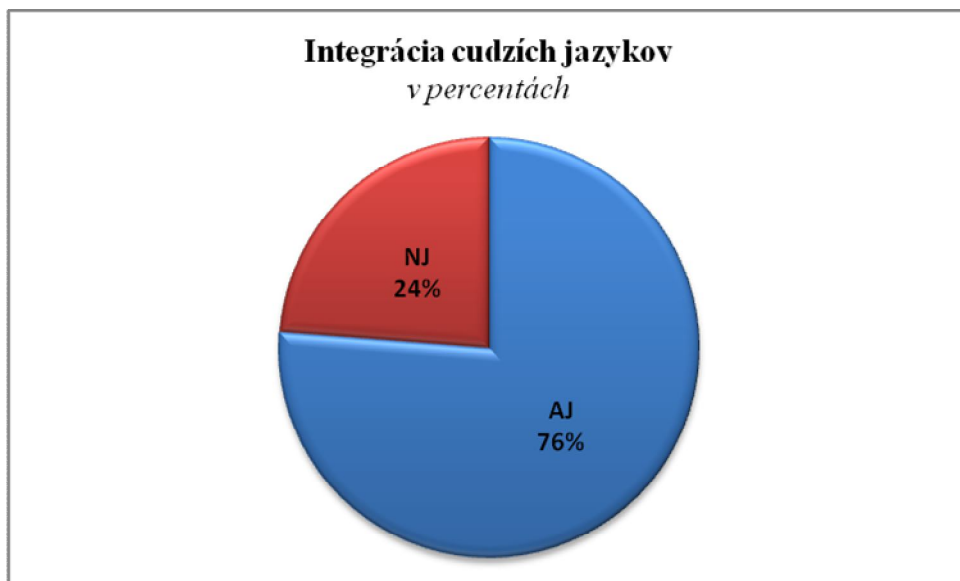
Graf 2: Zloženie predmetov, na ktorých učitelia aplikujú CLIL

Nasledujúca položka súvisela s pracovným jazykom, ktorý sa integruje v rámci hodín CLIL. Na Slovensku, v rámci škôl zapojených do projektu, sa využívajú dva pracovné jazyky – anglický a nemecký. Z výsledkov prieskumu vyplynulo, že dominantným pracovným jazykom je jazyk anglický – až 76,2% učiteľov integruje anglický jazyk. Zvyšných 23,8% učiteľov používa v rámci CLIL hodín nemecký jazyk. Nasledujúce grafické zobrazenie je toho dôkazom.

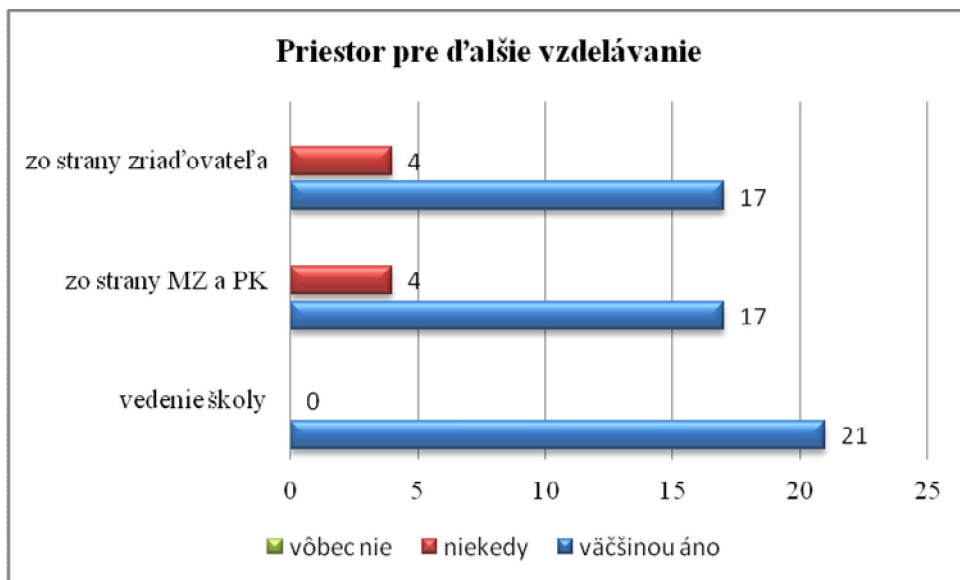
Školy, ktoré participovali na integrovaní metodiky CLIL do nejazykových predmetov na 1. stupni základných škôl, zapojili celkovo 610 žiakov do uvedeného projektu, pričom 400 žiakov z celkového počtu používali ako pracovný jazyk anglický jazyk, zvyšný počet žiakov integroval nemecký jazyk.

Graf 3: Pomer integrovaných cudzích jazykov v rámci hodín CLIL

Dotazníkom sme tiež zisťovali, či majú učitelia priestor a podporu pre ďalšie vzdelávanie v oblasti CLIL zo strany vedenia školy, zo strany MZ a PK, ako aj zo strany zriaďovateľa. Na jednotlivé podotázky mali k dispozícii 3 odpovede – *väčšinou áno*, *niekedy* a *vôbec nie*.

Graf 4: Prehľad podpory ďalšieho vzdelávania v oblasti CLIL

Zo získaných údajov vyplynulo, že najväčšiu podporu a priestor na implementovanie metodiky CLIL majú všetky školy participujúce na projekte zo strany vedenia školy. Všetci oslovení učitelia vyjadrili podporu z tejto strany. Podpora a priestor vychádza taktiež zo strany MZ a PK, ako aj zo strany zriaďovateľa. Len štyria učitelia z celkového počtu 21 uviedli, že zo strany MZ a PK majú len niekedy poskytnutý priestor a podporu na vzdelávanie v oblasti CLIL. Nikto z oslovených neuviedol, že by nikdy nebola poskytnutá podpora a priestor z vyššie uvedených zainteresovaných strán.

Ďalej dotazník zisťoval, aké kompetencie žiakov sa rozvíjali v neязыkových predmetoch prostredníctvom CLIL. Učítelia mali opäť k dispozícii niekoľko variantov odpovede – *komunikácia v materinskom jazyku, komunikácia v cudzom jazyku, matematická kompetencia a základné kompetencie v oblasti vedy a techniky, digitálna kompetencia, učiť sa, ako sa treba učiť, spoločenské a občianske kompetencie, kultúrne povedomie a vyjadrovanie*. Učítelia si mohli z uvedeného zoznamu vybrať si tri najdôležitejšie kompetencie.

Graf 5: Prehľad rozvoja kompetencií žiakov na neязыkových predmetoch prostredníctvom CLIL

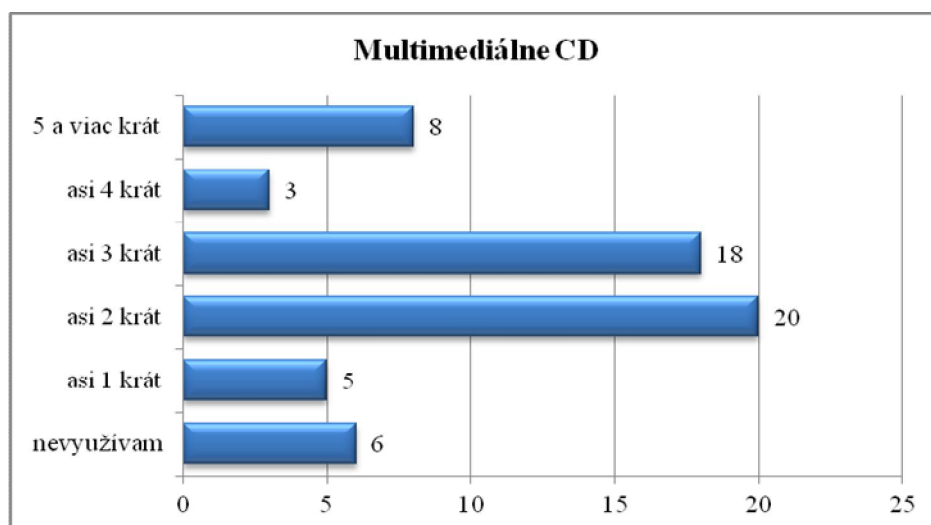

Z výsledkov vyplýva, že učítelia najviac rozvíjajú komunikáciu v cudzom jazyku a tesne za ním nasleduje matematická kompetencia a základné kompetencie v oblasti vedy a techniky. Naopak najmenej rozvíjajú kultúrne povedomie a spoločenské a občianske kompetencie.

V **4. otázke** sa dotazník zameriaval na využitie rôznych vyučovacích pomôcok v rámci hodín CLIL. Učítelia sa mohli vyjadriť k používaniu jednotlivých uvedených pomôcok s využitím škály 1 – 5, pričom bod 1 označovalo *vôbec nevyužívam* a bod 5 označovalo *využívam 5 a viackrát týždenne*.

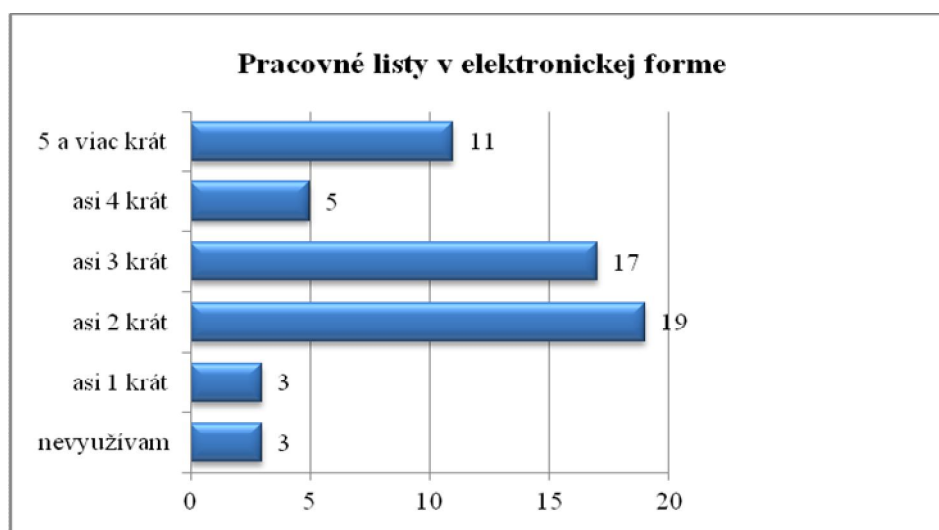
Najčastejšie využívanými pomôckami počas CLIL hodín sú prezentácie, fólie a priesvitky. Až 13 učiteľov uviedlo, že ich využívajú 5 a viackrát týždenne. Nasledujú pracovné listy v elektronickej forme – 11 učiteľov ich využíva 5 a viackrát týždenne. Nasledne využívajú internet a edukačný portál – 10 učiteľov, 9 učiteľov najčastejšie využíva video a audio záznamy, multimedialne CD využíva 8 učiteľov a len 5 učiteľov využíva najčastejšie E-learning. Multimedialne CD využívajú učítelia najčastejšie 2 až 3-krát týždenne – celkovo 18-20 opýtaných učiteľov.

Graf č. 6: Využívanie multimedialných CD počas CLIL hodín

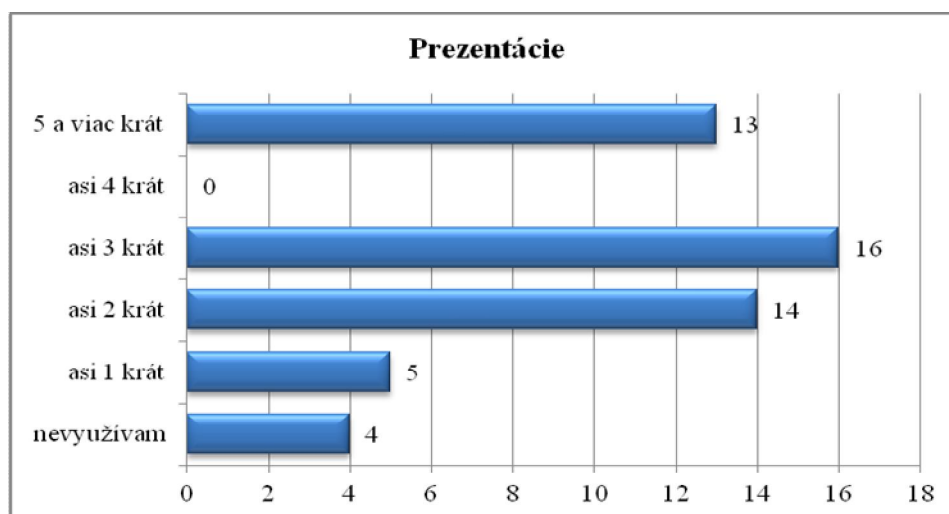
Aj v prípade využívania pracovných listov, opýtaní učitelia reagovali na ich početné používanie – 2 až 3-krát týždenne a v 11 prípadoch ich využívajú 5 a viackrát týždenne. Z uvedeného vyplýva, že učitelia si vypracovávajú pracovný listy samostatne, alebo si ich vzájomne vymieňajú. Len traja učitelia uviedli, že pracovné listy využívajú asi len jedenkrát týždenne, alebo vôbec. Pracovné listy sú tvoria dominantnú súčasť CLIL hodín.

Graf 7: Využívanie pracovných listov v elektronickej forme počas CLIL hodín

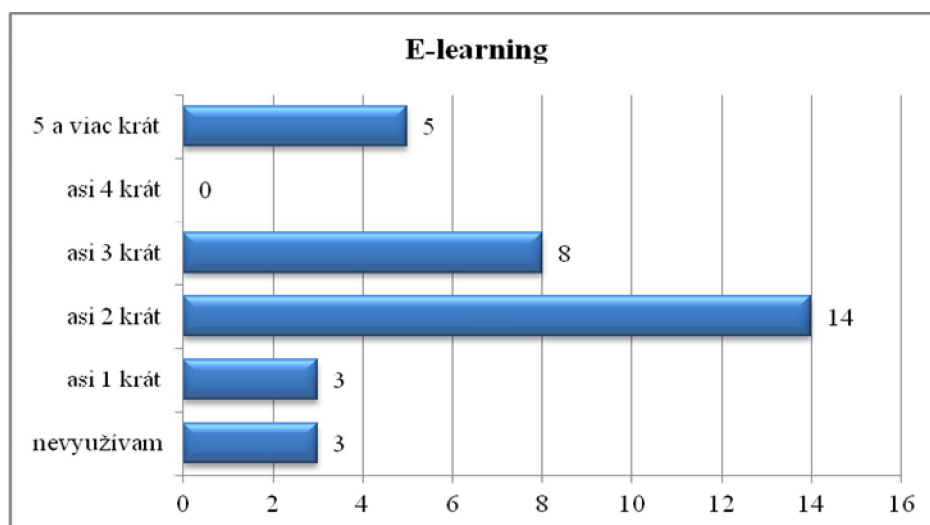
Nasledujúci graf nás informuje, ako často využívajú učitelia v rámci CLIL hodín vlastné prezentácie, priesvitky a fólie. Viac ako polovica učiteľov uvádza početné používanie spomínaných pomôcok. Aj v tomto prípade ide o vlastne vyrobené pomôcky, ktoré si učitelia medzi sebou vymieňajú.

Graf č. 8: Využívanie prezentácií, priesvitok a fólií počas CLIL hodín

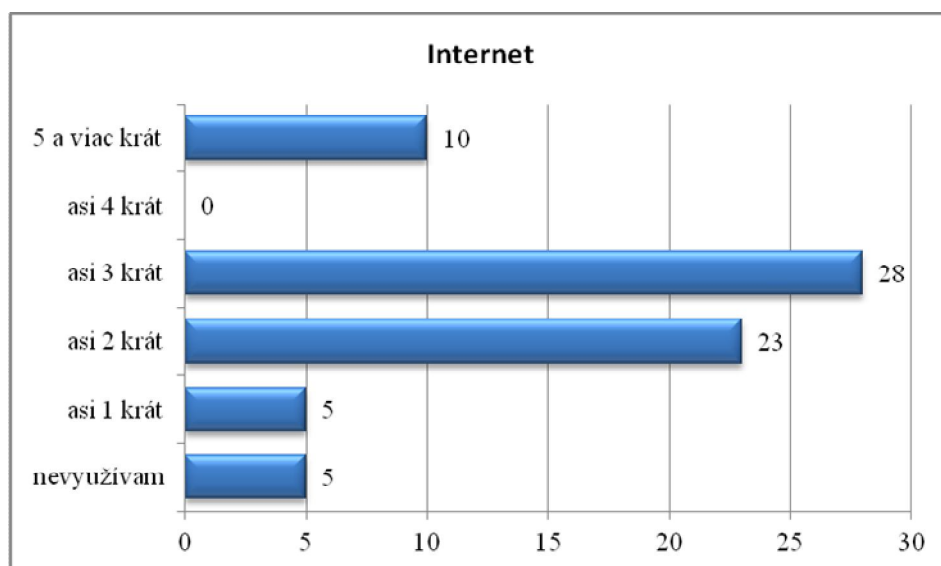
E-learning je pomerne nová forma vyučovania, ale napriek tomu sme aj v tomto prípade zaznamenali pozitívny ohlas. 14 učiteľov uviedlo, že asi 2-krát využívajú uvedenú pomôcku a dokonca 8 učiteľia uviedli jej využitie viac ako 3-krát týždenne.

Graf č. 9: Využívanie E-learningu počas CLIL hodín

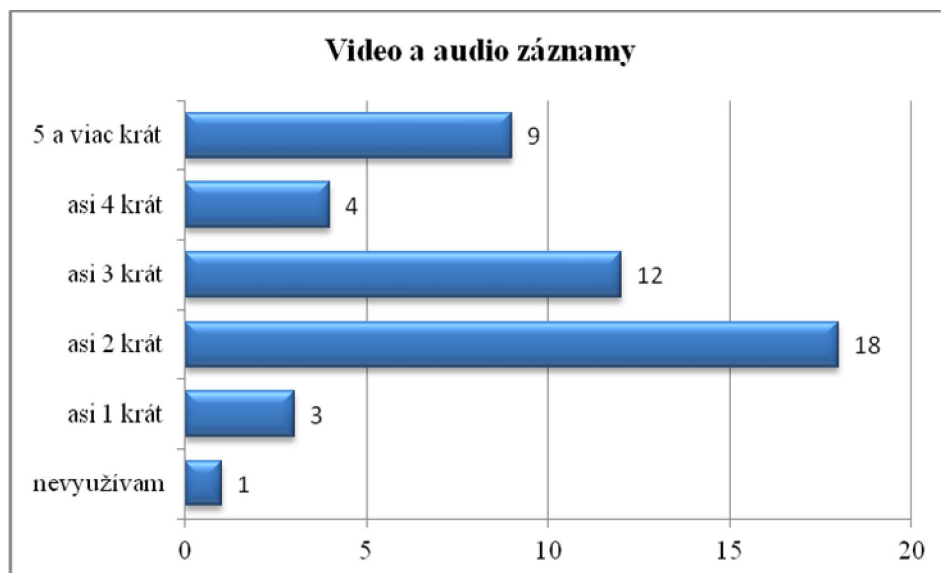
Internet patrí k novodobým výtvarným technickým a jeho využitie má taktiež najväčší podiel zastúpenia v školstve. Internet je zdrojom najväčšieho množstva informácií nielen zo Slovenska, ale aj z ostatných častí sveta. Preto má v súčasnosti najväčšie využitie aj medzi učiteľmi. Až v 28 prípadoch učiteľia uviedli, že využívajú internet 3 a viackrát týždenne a 23 uviedlo jeho využitie asi dvakrát týždenne.

Graf č. 10: Využívanie Internetu počas CLIL hodín

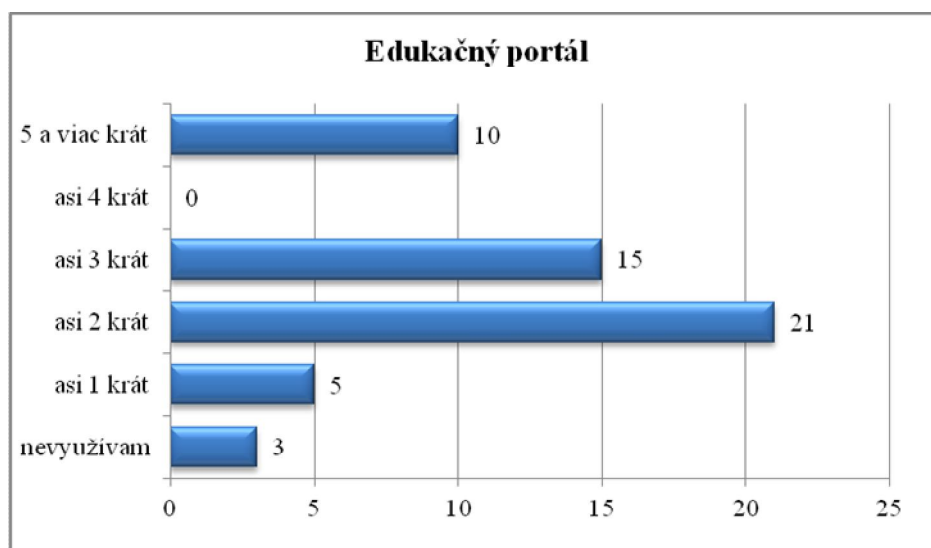
Audio a video záznamy patria k pomôckam tradičnej formy výučby, no napriek tejto skutočnosti majú svoje zastúpenie aj v súčasných formách výučby. Svedčí o tom aj graf dolejšie. Napriek tomu, že učitelia nevyužívajú audio a video záznamy tak často ako tomu bývalo v minulosti, v 12 prípadoch učitelia uviedli, že ich využívajú 3 a viackrát týždenne a 18 ich využíva 2-krát týždenne.

Graf č. 11: Využívanie video a audio záznamov počas CLIL hodín

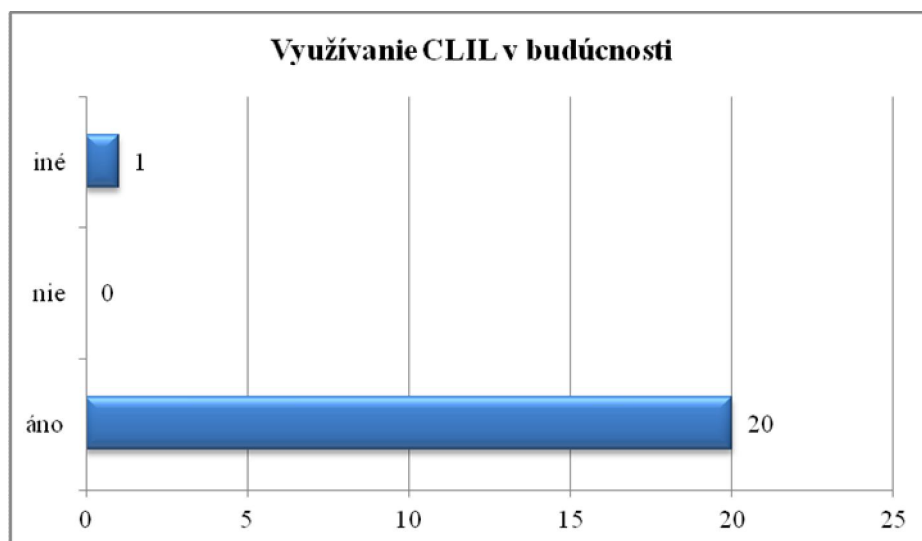
Materiály z edukačného portálu si našli takisto svoje zastúpenie medzi vyučovacími pomôckami. Nasledujúci graf dokazuje, že v 21 prípadoch ich využívajú učitelia 2-krát týždenne a v 15 prípadoch 3-krát týždenne.

Graf č. 12: Využívanie edukačného portálu počas CLIL hodín

6. otázka sa pýta učiteľov, či plánujú zotrvať pri využívaní metodiky CLIL na prvom stupni aj po ukončení projektu. Je to jedna z kľúčových otázok, nakoľko odpovede na otázku nás informujú, či samotní učitelia vnímajú pozitívne aspekty používania metodiky CLIL v rámci nejazykových predmetov. Učitelia mali v prípade tejto otázky tri možné varianty odpovede – *áno* (chcú pokračovať pri využívaní), *nie*, *iné*. Z celkového počtu 21 opýtaných, sa 20 vyjadrilo, že metodiku CLIL plánujú používať aj po ukončení projektu, čo má pre ďalšie vzdelávanie v cudzích jazykoch pozitívny efekt, nakoľko aj testovanie dokázalo pozitívne účinky na celkové zručnosti žiakov v cudzích jazykoch.

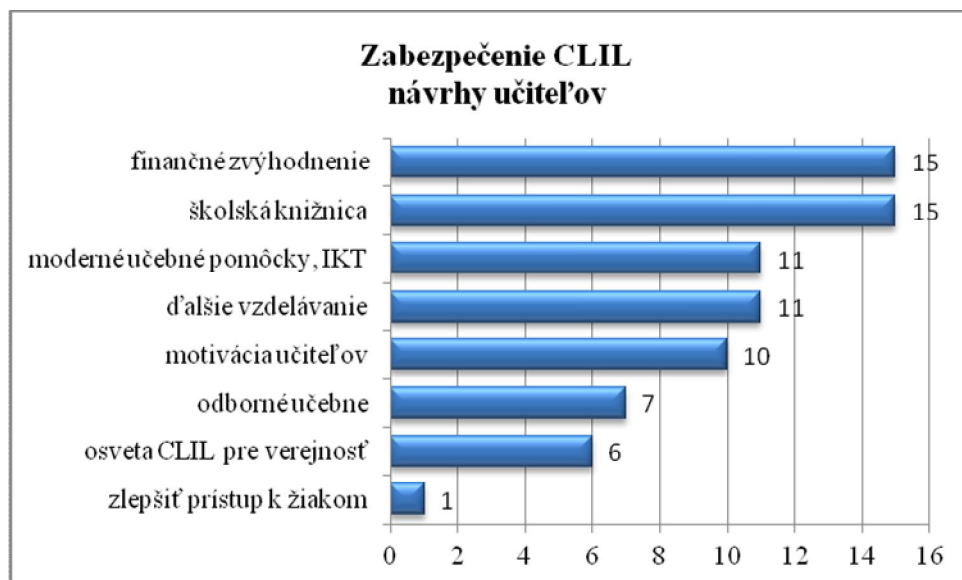
Graf č. 13: Využívanie metodiky CLIL na 1. stupni po ukončení projektu

So 6. otázkou súvisela aj nasledujúca **otázka 7**, v ktorej sme sa učiteľov pýtali, čo by podnikli pre udržanie/rozšírenie používania metodiky CLIL na ich vlastnej škole. Učitelia mali opäť k dispozícii niekoľko možností odpovede – celkovo 10, a vybrať si mohli s nasledujúcich odpovedí - *usporiadal(a) by som pravidelne ďalšie vzdelávanie v oblasti CLIL*, *vybavil(a) učebne modernými učebnými pomôckami a IKT*, *vybavil(a) školskú knižnicu dostatkom*

odbornej literatúry a metodickými materiálmi, zriadil(a) viac odborných učební, finančne zvýhodnil(a) učiteľov, ktorí učia pomocou CLIL, viac motivoval(a) učiteľov k používaniu metodiky CLIL, viac prezentoval(a) metodiku CLIL u rodičov a na verejnosti, zlepšil(a) prístup k žiakom, nič by som nenechal(a), a poslednou možnosťou bola odpoveď *neviem*. Odpovede učiteľov sú zaznamenané v nasledujúcom grafe.

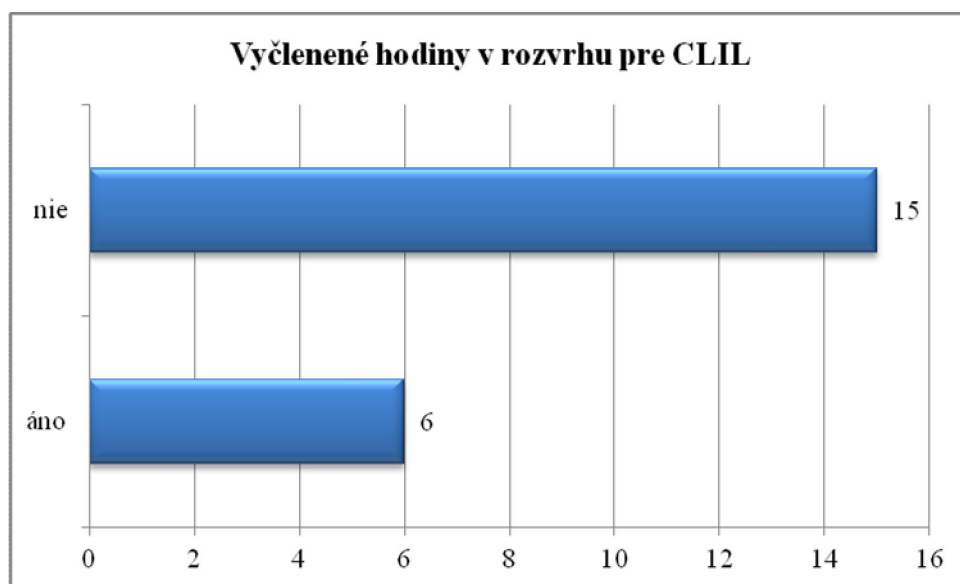
Graf č. 14: Prehľad možností pre udržanie/rozšírenie používania metodiky CLIL zo strany učiteľov

Z grafu vyplynulo, že učelia by ocenili finančné zvýhodnenie tých učiteľov (15 opýtaných), ktorí v rámci neязыkových predmetov integrujú metodiku CLIL a taktiež by vybavili školskú knižnicu dostatočným množstvom odbornej literatúry (15 opýtaných). Z uvedeného vyplýva, že používanie metodiky CLIL si našlo svoje uplatnenie medzi učiteľmi, avšak vyžaduje si množstvo času na prípravu a preto by učelia ocenili finančné zvýhodnenie. V 11 prípadoch opýtaných by privítali zabezpečenie tried modernými pomôckami a ten istý počet učiteľov má záujem o usporiadanie ďalšieho vzdelávania v oblasti CLIL, z čoho vyplýva, že učelia ešte nedisponujú dostatočnými informáciami o metodike CLIL. Len 6 učiteľov by privítali väčšiu osvetu o CLIL pre verejnosť a v 7 prípadoch opýtaných by ocenili zariadenie odborných učební pre svojich žiakov.

V **9. otázke** sme sa učiteľov pýtali, či mali v rozvrhu hodín vyčlenené samostatné hodiny pre vyučovanie metodikou CLIL. Z výsledkov prieskumu vyplynulo, že až 15 opýtaných z celkového počtu 21 odpovedali, že nemajú vytvorený priestor v rozvrhu hodín pre samostatné CLIL hodiny.

Graf č. 15: Vyčlenené samostatné hodiny pre vyučovanie metodikou CLIL na ZŠ

Zo slovných vyjadrení učiteľov v položkách č. 12 a 13 vyplynulo, že podľa ich názoru boli hodiny s využitím metodiky CLIL pre žiakov veľmi zaujímavé, žiaci sa na tieto hodiny tešili, prejavovali spontánnu radosť, boli uvoľnení, nemali strach, radi spoznávali nové veci, tieto hodiny brali ako prirodzenú súčasť vyučovania. Väčší záujem prejavili aj slabší žiaci a zapájali sa bez strachu do aktivít na hodinách. Pri zvládnutí ťažších úloh sa im zvýšilo ich sebavedomie v používaní cudzieho jazyka.

Najväčší prínos učiteľa videli v rozvoji logického myslenia pri spoločnom „hľadaní významu slov“ a v spontánných reakciách detí v cudzom jazyku.

Ako silnú stránku metodiky CLIL pokladajú učitelia, že je to pre deti veľmi zaujímavý spôsob prirodzeného učenia sa cudzieho jazyka, žiaci používajú jazyk v prirodzených situáciách, komunikácia je nenásilná, eliminuje u detí strach z používania cudzieho jazyka, zvyšuje celkový čas používania cudzieho jazyka. (kontakt detí s cudzím jazykom)

Učitelia spozorovali, že pri integrácii cudzieho jazyka nie vždy dokázali prebrať učivo „do hĺbky“. Ale jednoznačne dospeli k názoru, že nepokladajú využívanie CLIL na hodinách ako ohrozenie kvality výučby na ich školách.

Ako slabé stránky metodiky CLIL uviedli učitelia, že je nedostatok vhodných materiálov, chýba glosár odborných výrazov. Učitelia sa zhodli na názore, že využívanie CLIL vyžaduje náročnú prípravu učiteľa na vyučovacie hodiny.

Ďalšie ohrozenie pre využívanie CLIL na základných školách vidia učitelia aj v nedostatku jazykovo a metodicky zdatných učiteľov.

7. Výstupy projektu

a) Publikácie

Jedným z výstupov projektu sú publikované kapitoly vo vedeckých monografiách, príspevky v zborníkoch a časopisoch, ktoré sumarizujú najnovšie poznatky zo slovenskej a zahraničnej pedagogickej praxe v oblasti obsahovej a didaktickej reformy s použitím metodiky CLIL. Týmto spôsobom riešiteľský tím, v súlade s prvým cieľom projektu, sprístupnil učiteľom cudzích jazykov najaktuálnejšie informácie a skúsenosti s metodikou CLIL.

V priebehu riešenia projektu boli jeho priebežné výsledky publikované ako:

- 6 kapitol vo vedeckých monografiách publikovaných doma a v zahraničí;
- 4 výstupy na národných a medzinárodných vedeckých konferenciách,
- 4 príspevky publikované v recenzovaných zborníkoch zo zahraničných a domácich vedeckých konferencií;
- 5 učebníc a didaktických materiálov, v ktorých boli aplikované výsledky projektu;
- 1 publikovaná správa o riešení projektu v odbornom periodiku.

Zoznam konkrétnych publikačných jednotiek pozri v Prílohe č. 1.

b) Podujatia

Jedným z dôležitých výstupov projektu je tak celkové zlepšenie informovanosti učiteľov primárneho vzdelávania a cudzích jazykov o metodike CLIL prostredníctvom metodických školení, workshopov a konferencií pre učiteľov.

V rámci experimentálneho overovania boli zorganizované nasledujúce vedecké a odborné podujatia:

- spoluorganizovanie 5 sekcií v rámci medzinárodných vedeckých konferencií *Cudzie jazyky a kultúry v škole 5 – 9* (2008 – 2012);
- 4 národné konferencie pre učiteľov s prezentáciou výsledkov projektu (2009, 2011 a 2012);
- 2 metodické školenia pre učiteľov zapojených základných škôl o metodike CLIL.

Zoznam podujatí a ich programy pozri v Prílohe č. 2.

c) Kontinuálne vzdelávanie učiteľov

Pretože jedným z cieľov projektu bolo aj zvýšiť informovanosť učiteľov o inovatívnych prístupoch k vyučovaniu cudzích jazykov a pripraviť ich na efektívne využívanie metodiky CLIL prostredníctvom kontinuálneho vzdelávania..

Významným výsledkom projektu sú akreditované študijné programy kontinuálneho vzdelávania učiteľov *Metóda CLIL vo vyučovaní všeobecno-vzdelávacích predmetov v základnej škole – teoretický modul* (21 kreditov) a *Metóda CLIL vo vyučovaní všeobecno-vzdelávacích predmetov v základnej škole – praktický modul* (20 kreditov). Oba akreditačné spisy boli Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR schválené dňa 11. 10. 2011 a akreditácia trvá do 31. 12. 2016. Výsledky projektu tak bude možné kontinuálne sprostredkovať učiteľom v rámci tohto vzdelávania a zvyšovať ich kvalifikačnú úroveň. (pozri Prílohy č. 3 a 4).

d) Didaktické materiály

Konkrétnym výstupom projektu je aj súbor 137 metodických listov a pracovných listov pre učiteľov 1. stupňa ZŠ, ktorí sa vo svojej pedagogickej činnosti rozhodnú využívať metodiku CLIL. Metodické listy a pracovné listy vypracovali učitelia zapojených experimentálnych škôl, tieto boli následne posúdené spolupracujúcimi odbornými pracovníkmi (Mgr. Ľ. Hurajová a PaedDr. J. Luprichová) a garantmi projektu (PhDr. Eva Farkašová, CSc. a doc.

PaedDr. S. Pokrivčáková, PhD.). Počet a štruktúru novovzniknutých originálnych didaktických materiálov zobrazuje Tab. č. 1.

Tab. č. 1: Štruktúra nových metodických listov a pracovných listov pre metodiku CLIL vytvorených v rámci projektu

Predmet	1.roč.	2.roč.	3.roč.	4.roč.	Spolu
Matematika	28	8	6	22	64
Prírodoveda	5	5	4	27	41
Vlastiveda		1	13	9	23
Hudobná výchova	1			2	3
Výtvarná výchova		1	1		2
Telesná výchova		2			2
Informatická výchova			2		2
Spolu	34	17	26	60	137

Príklady metodických a pracovných listov pozri v Prílohách č. 5 a 6.

V rámci experimentálneho overovania sa pripravujú publikácie *Obsahovo a jazykovo integrované vyučovanie (CLIL) ISCED 1 – teoretické aspekty, možnosti, metódy a príklady z praxe*, v ktorej budú aj Oba akreditačné spisy boli Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR schválené dňa 11. 10. 2011 a akreditované s účinnosťou do r. 2016 (*pozri Prílohy č. 3 a 4*).

kopírovateľné metodické a pracovné listy z predmetov matematika a prírodoveda pre 1. – 4. ročník ZŠ a *Obsahovo a jazykovo integrované vyučovanie (CLIL) ISCED 1 – Slovensko-anglicko-nemecký glosár odborných termínov*.

Cieľom projektu bolo uvedenými publikáciami prispieť k lepšiemu materiálnemu zabezpečeniu učiteľov, ktorí sa rozhodnú využívať metodiku CLIL vo svojej pedagogickej praxi.

e) web stránka

Konkrétnym výstupom projektu je aj **web stránka pre učiteľov** www.amos.ukf.sk/clil, na ktorej sú publikované najnovšie informácie o CLIL, metodické materiály pre učiteľov a učebné pomôcky pre aplikovanie CLIL na základných a stredných školách. Súčasťou web stránky je aj diskusné fórum pre učiteľov a záujemcov o metodiku CLIL. Stránka zostáva k dispozícii odborníkom a učiteľom aj po ukončení riešenia projektu.

8. Závěry a odporúčania

Na základe získaných výskumných dát a ich analýzy môžeme platnosť stanovených hypotéz zhodnotiť takto:

Hypotéza č. 1 - *Predpokladáme, že žiaci experimentálnych tried budú mať na konci 2. ročníka lepšie vzdelávacie výsledky v spôsobilosti počúvanie s porozumením ako žiaci kontrolnej skupiny – bola potvrdená.*

Priebežné testovanie žiakov na konci 2. ročníka v anglickom a nemeckom poukázalo na významný rozdiel v úspešnosti medzi experimentálnou a kontrolnou skupinou. Priemerná úspešnosť žiakov experimentálnej skupiny bola 91,56%, pričom priemerná úspešnosť žiakov kontrolnej skupiny bola 83,67% (podrobné výsledky v priebežnej správe v školskom roku 2009/10).

Hypotéza č. 2 - *Predpokladáme, že žiaci experimentálnych tried budú mať na konci 4. ročníka lepšie vzdelávacie výsledky vo všetkých komunikačných spôsobilostiach (počúvanie s porozumením, čítanie s porozumením, hovorenie a písanie) ako žiaci kontrolnej skupiny - bola potvrdená.*

Tento záver dokazujú údaje získané porovnaním výsledkov experimentálnej a kontrolnej skupiny vo všetkých skúmaných položkách. Experimentálna skupina dosiahla lepšie výsledky vo všetkých testovaných oblastiach cudzojazyčných kompetencií.

Hypotéza č. 3 - *Predpokladáme, že žiaci experimentálnych tried budú mať na konci 4. ročníka rozsiahlejšiu aktívnu slovnú zásobu v cudzom jazyku ako žiaci kontrolnej skupiny – bola potvrdená.*

V oblasti cudzojazyčnej slovnej zásoby žiaci v experimentálnej skupine dosiahli najvyššie pozitívne rozdiely v porovnaní s kontrolnou skupinou. Ide o rozšírenú slovnú zásobu, ktorú si žiaci experimentálnych tried obohacujú najmä na hodinách nejazykových predmetov, v rámci ktorých majú aplikovaný cudzí jazyk.

Hypotéza č. 4 - *Predpokladáme, že žiaci experimentálnych tried budú na konci 4. ročníka posudzovať učenie a prácu v škole pozitívnejšie ako žiaci kontrolnej skupiny - nebola potvrdená.*

Na základe psychologických meraní sme našim výskumom zistili, že žiaci z experimentálnej skupiny v porovnaní s kontrolnou skupinou posudzovali prácu v škole v kategóriách: nižšia spokojnosť, vyššia náročnosť a vyššia súťaživosť. Preto musíme konštatovať, že hypotézu 4 nemôžeme považovať za jednoznačne potvrdenú.

V čase podávania projektu experimentálneho overovania metodiky CLIL na 1. stupni slovenských základných škôl boli empirické výskumy dopadov metodiky CLIL veľmi zriedkavé nielen v slovenskom, ale aj medzinárodnom kontexte. Výnimkou boli snád' len výskumné správy publikované v rámci špeciálnych vydaní časopisu *VIEWS* (Dalton-Puffer, Nikula, 2006, 2007).

Nami získané výsledky potvrdzujú potenciál metodiky CLIL na zefektívnenie výučby cudzích jazykov na primárnom stupni vzdelávania, čím podporili zistenia iných výskumov realizovaných najmä v zahraničí (Breibach, Viebrock, 2012; Coyle, Hood, Marsh, 2010; Fehling, 2008; Heine, 2010; Prüfer, 2012; Ruiz de Zarobe, Jimenez Catalan, 2009 a Stohler,

Kiss, 2010. Projekty overovania metódy CLIL, ich obsahové zameranie, príprava i realizácia sa v jednotlivých krajinách líšia. Massler (2012) prezentuje niektoré údaje z dvojročného používania metódy CLIL v triedach primárneho stupňa v Nemecku. Môžeme si všimnúť tú časť z výsledkov, kde sa žiaci 3. a 4. ročníka mali vyjadriť k použitiu určitého modulu a k rozšíreniu podobnej aktivity na ďalšie preberané témy. Napriek tomu, že prevažná väčšina respondentov sa vyjadrila pozitívne k uskutočnenému spôsobu preberania určitej témy, podstatne menej z nich by uvítalo rozšíriť podobné aktivity aj o ďalšie témy či na ďalšie predmety. Tento výsledok môžeme považovať za korešpondujúci s našim výsledkom v dotazníku Naša trieda, kde sme v ES v 4. ročníku zaznamenali síce pomerne nízku náročnosť, no spokojnosť sa v porovnaní s údajmi z 2. ročníka znížila. Vo vyšších ročníkoch bude možné analyzovať dotazníkové výpovede žiakov podrobnejšie a z viacerých uhlov. V súčasnosti však treba uvažovať o vytvorení podrobnejších metodických návodov pre učiteľov, ako pracovať so žiakmi pri výučbe cudzích jazykov s využitím metódy CLIL tak, aby sa zbytočne nezvyšovala záťaž žiakov, ale naopak, aby sa do nejazykových predmetov zahrnuli také poznatky z CJ (slovná zásoba, komunikačné celky, témy), ktoré zvýšia pozitívne percipovanie (spokojnosť) a tým i motiváciu na využívanie cudzieho jazyka v praktických situáciách. Naším cieľom je, aby nielen učelia, ale aj žiaci chápali CLIL ako prostriedok na praktické využívanie cudzieho jazyka.

Projekt experimentálneho overovania *Didaktická efektívnosť metódy CLIL na prvom stupni ZŠ vo vyučovaní cudzích jazykov* sa realizoval počas štyroch školských rokov u žiakov 1. – 4. ročníka. Projekt nadväzoval na výsledky kultúrno-edukačného projektu KEGA 3/3036/05 *Inovácie v príprave učiteľov cudzích jazykov: CLIL a LLIL (2005-2007)* a bol realizovaný paralelne s iným kultúrno-edukačným projektom KEGA 3/6308/08 *Obsahová reforma a modernizácia vyučovania cudzích jazykov na základných a stredných školách: Vytváranie podmienok pre efektívne uplatňovanie metodiky CLIL (2008-2010)*, ktoré boli realizované na PF UKF Nitra.

Výsledky oboch projektov KEGA poukázali na to, že:

- na Slovensku sa metodika CLIL využíva na všetkých stupňoch škôl, ale nie dostatočne;
- na slovenských základných školách sa najviac využíva aditívny typ CLIL, čo je v súlade so Štátnym vzdelávacím programom aj odporúčaniami odborníkov;
- školy uprednostňujú využívanie CLIL v prírodovedných a výchovných predmetoch;
- najväčšími prekážkami pre širšie uplatňovanie metodiky CLIL sú nedostatok kvalifikovaných bilingválnych učiteľov, nedostatok hotových metodických materiálov a časová náročnosť prípravy na vyučovanie.

V rámci projektu experimentálneho overovania *Didaktická efektívnosť metódy CLIL na prvom stupni ZŠ vo vyučovaní cudzích jazykov* tím riešiteľov uskutočnil mnoho a rôznorodých aktivít, ktoré boli zamerané predovšetkým na učiteľov a žiakov. Mali za cieľ oboznámiť učiteľov s inovatívnou metodikou vyučovania cudzích jazykov po teoretickej i praktickej stránke; sledovať ich prácu a výsledky; umožniť im aktívne participovať na seminároch a workshopoch, na ktorých si nielen rozširovali svoje poznatky, ale tiež odovzdávali skúsenosti ostatným účastníkom. Pripravenosť učiteľov sa mala premietnuť do ich práce s deťmi, preto sme prostredníctvom didaktických a psychologických metód sledovali priebežnú i výslednú podobu ich výkonov, názorov a postojov.

Na základe skúseností učiteľov v rámci experimentálneho overovania a pozorovaní hodín môžeme konštatovať, že metodika CLIL na 1. stupni základnej školy je úspešná ak:

- sú úlohy v cudzom jazyku pre žiakov zaujímavé,

- sú zadania alebo pokyny v cudzom jazyku jasné formulované a zrozumiteľné,
- učiteľ zaraďuje pohybové aktivity a činnostný prístup,
- sú aktivity rôzneho zamerania a často striedajú,
- sú aktivity prepojené so skúsenosťami žiakov (reálne situácie),
- učiteľ kladie dôraz na komunikáciu, nie na nácvik gramatických javov. Jazykové štruktúry sa žiaci učia prirodzenou formou.

Najväčším problémom počas celého trvania experimentálneho overovania bol pre učiteľov výber vhodných materiálov v cudzom jazyku, ich adaptácia na naše podmienky a používanie správnej odbornej terminológie. V rámci projektu experimentálneho overovania vznikol súbor originálnych a priamo pre slovenských učiteľov určených didaktických materiálov.

Priebeh projektu experimentálneho overovania *Didaktická efektívnosť metódy CLIL na 1. stupni ZŠ vo vyučovaní cudzích jazykov*, výsledky priebežných meraní rôzneho charakteru ako aj výsledky záverečného testovania z anglického a nemeckého jazyka potvrdzujú potenciál metodiky CLIL na zefektívnenie výučby cudzích jazykov na primárnom stupni.

Na základe uvedených výsledkov a schválenej *Koncepcie vyučovania cudzích jazykov na základných a stredných školách*, kde sa odporúča využívanie metodiky CLIL, je potrebné koncepčné a legislatívne riešenie v oblasti implementácie metodiky CLIL. Odporúčame Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu SR ponúknuť základným školám od 1. ročníka využívanie metodiky CLIL v rámci nejazykových predmetoch ako jednu z alternatív v prípade, že škola má podmienky na zavedenie vyučovania s metodikou CLIL. Odporúčame definovať vzdelávanie metodikou CLIL, definovať profil učiteľa, ktorý vyučuje metodikou CLIL a jeho potrebnú kvalifikáciu a stanoviť maximálne percentuálne zastúpenie cudzieho jazyka v nejazykových predmetoch v rámci jednotlivých stupňov vzdelávania. V rámci experimentálneho overovania sa realizoval výlučne imerzný typ CLILu. Odporúčame používanie cudzieho jazyka v rámci nejazykových predmetov na 1. stupni 30 % vyučovacieho času, podľa podmienok škôl max. 50% vyučovacieho času.

Dalej odporúčame vysokým školám a metodicko-pedagogickým centráram zaradiť do študijných programov prípravu učiteľov na vyučovanie metodikou CLIL, zabezpečovať kontinuálne vzdelávanie v metodike CLIL a realizovať školenia učiteľov k metodike CLIL.

Projekt experimentálneho overovania *Didaktická efektívnosť metódy CLIL na prvom stupni ZŠ vo vyučovaní cudzích jazykov* splnilo svoje ciele a v záujme zabezpečenia kontinuity vo vzdelávaní a príprave metodických a didaktických materiálov by bolo pokračovať v experimentálnom overovaní *Didaktická efektívnosť metódy CLIL na druhom stupni ZŠ vo vyučovaní cudzích jazykov*.

Použitá literatúra

- BREIDBACH, S., VIEBROCK, B. (eds.). 2012. *CLIL: Research, Policy and Practice*. Peter Lang, Frankfurt am Main.
- BURSTALL, C. 1969. The Evaluation of the Primary French Pilot Schema in Great Britain. In: Stern, H.H. (ed.). *Languages and the Young School Child*. London: Oxford University Press, s. 181-192.
- COYLE, D., HOOD, P., MARSH, D. 2010. *CLIL. Content and Language Integrated Learning*. Cambridge University Press, Cambridge.
- DAFOUZ, E., GUERRINI, M. C. (eds.). 2009. *CLIL Across Classroom Education Levels*. Madrid, Spain: Richmond Publishing.
- DALTON-PUFFER, CH., SMIT, U. (eds.) 2007. *Empirical Perspectives on CLIL Classroom Discourse*. Frankfurt a.M.: Lang.
- DALTON-PUFFER, CH., NIKULA, T. (eds.). 2006. "Current Research on CLIL". *Special Issue of VIEWS (Vienna English Working Papers) 15/3*.
- DE GRAAFF, R., KOOPMAN, G., J., ANIKINA, Y., WESTHOFF, G. 2007. „An Observation Tool for Effective L2 Pedagogy in Content and Language Integrated Learning (CLIL)“. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 10/5, s. 603-624.
- DOČKAL, V. 1980. *Spôsoby zisťovania osobnostných vlastností uplatňujúcich sa v realizácii talentov pre umeleckú činnosť. Záverečná správa*. Bratislava: VÚDPaP.
- DOYÉ, P. 1969. „Fruebeginn des Englischunterrichts“: The Berlin Primary School Pilot Project. In: Stern, H. H. (ed.). *Languages and the Young School Child*. London: Oxford University Press, s. 119-126.
- FARKAŠOVÁ, E., MENZLOVÁ, B., BISKUPIČOVÁ, K. 2001a. *Jazyky hrou*. Metodická príručka. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana.
- FARKAŠOVÁ, E., MENZLOVÁ, B., BISKUPIČOVÁ, K. 2001b. *Jazyky hrou*. Pracovný zošit. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana.
- FEHLING, S. 2008. *Language Awareness und Bilingualer Unterricht: Eine Komparative Studie*. Peter Lang, Frankfurt am Main.
- FRIGOLS MARTÍN, M. J. 2010. *CLIL in Europe*. dostupné na: <http://www.conference.ie/content/Maria%20Jesus%20Frigols.pdf>
- FURLONG, A. 2005. "The Central Role of Language Learning/Teaching Methodologies in CLIL", In *CLILMatrix report*, November 2005. Graz: ECML. http://www.ecml.at/mtp2/CLILmatrix/pdf/wsrepD3E2005_6.pdf.

- HEINE, L. 2010. *Problem solving in a foreign language. A study in Content and Language Integrated Learning*. Mouton de Gruyter, Berlin, New York.
- LAŠEK, J., MAREŠ, J. 1991. Jak změřit sociální klima třídy? *Pedagogická revue*, 1991, roč. XLIII, č. 6, s. 401-410.
- LAY-DOPYERA, M., DOPYERA, J. 1990. *Becoming a Teacher of Young Children*. New York: McGraw-Hill Publishing Company.
- LORENZO, F. 2008. "Instructional Discourse in Bilingual Settings: An Empirical Study of Linguistic Adjustments in Content and Language Integrated Learning". *Language Learning Journal*. Vol. 36, No. 1, June 2008, s. 21-33.
- LUPRICOVÁ, J. 2011. Zmena kompetencií učiteľa pri využití metódy CLIL. In Turčinová, K. (ed.): *Cudzíe jazyky a kultúry v škole 8*. Nitra: UKF, s. 106-111. ISBN 978-80-8094-944-0.
- MACKEY, W. F. 1969. Trends and Research in Methods and Materials. In: Stern, H. H. (ed.). *Languages and the Young School Child*. London: Oxford University Press. s. 69-83.
- MENZLOVÁ, B., FARKAŠOVÁ, E.: Teoretické a praktické perspektívy metódy CLIL: Inštrument na podporu cudzích jazykov. In: *Aplikácia metódy CLIL vo vyučovaní na základnej škole*. Martin: EZŠ, 2010, s. 40 – 46. ISBN 978-80-970723-6-0.
- MASSLER, U. 2012. "Primary CLIL and Its Stakeholders: What Children, Parents and Teachers Think of the Potential Merits and Pitfalls of CLIL Modules in Primary Teaching". *International CLIL Research Journal*, vol. 1 (4), 2012.
- MOORE, P. F. 2009. *On the Emergence of L2 Oracy in Bilingual Education: A Comparative Analysis of CLIL and Mainstream Learner Talk*. Doctoral thesis. UPO Sevilla.
- NIKULA, T. 2005. "English as an Object and Tool of Study in Classrooms: Interactional Effects and Pragmatic Implications". *Linguistics and Education*, 16 (1), s. 27-58.
- NIKULA, T. 2007. "The IRF Pattern and Space for Interaction: Observations on EFL and CLIL Classrooms". In Dalton-Puffer, Ch., Smit, U. (eds.) *Empirical Perspectives on CLIL Classroom Discourse*. Frankfurt etc.: Peter Lang, s. 179-204.
- PALKOVIČ, V. 1980. *Spôsoby zisťovania osobnostných vlastností uplatňujúcich sa v realizácii talentov pre športovú činnosť*. Záverečná správa. Bratislava: VÚDPaP.
- POKRIVČÁKOVÁ, S. 2008. Zvyšovanie motivácie mladších žiakov do učenia sa cudzieho jazyka prostredníctvom integrovaného vyučovania. In: Pokrivčáková S. (ed.): *Inovácie a trendy vo vyučovaní cudzích jazykov u žiakov mladšieho školského veku*. Nitra: UKF, s. 55-66. ISBN 978-80-8094-417-9.
- POKRIVČÁKOVÁ, S. 2009a. Vyučovanie cudzích jazykov v triedach s integrovanými žiakmi (žiaci so špeciálnymi edukačnými potrebami a žiaci s poruchami učenia). Pokrivčáková, S. (ed.): *Cudzíe jazyky a kultúry v modernej škole*. Brno: Masarykova univerzita, s. 29-42. ISBN 978-80-210-4974-1.

- POKRIVČÁKOVÁ, S. 2009b. Stories and Narratives in Integrated Foreign Language Learning (CLIL). In: Collins, R., Němec, M. (eds.): *Stories and Narratives in Foreign Language Teaching*. Brno: MU, s. 12 - 39. ISBN 978-80-210-4861-4.
- POKRIVČÁKOVÁ, S., MENZLOVÁ, B., FARKAŠOVÁ, E. 2010. Creating conditions for effective application of CLIL methodology in Slovakia. In: Pokrivčáková, S. (ed.): *Modernization of Teaching Foreign Languages: CLIL, Inclusive and Intercultural Education*. Masarykova univerzita: Brno, 2010a. ISBN 978-80-210-5294-9.
- POKRIVČÁKOVÁ, S. 2010a. Obsahovo integrované učenie sa cudzieho jazyka (CLIL) na 1. stupni ZŠ, 2010. In Straková, Z., Cimermanová, I. (eds.): *Učiteľ cudzieho jazyka v kontexte primárneho vzdelávania*. Prešov: Prešovská univerzita, s. 99-121. ISBN 978-80-555-0232-8.
- POKRIVČÁKOVÁ, S. 2010b. CLIL na Slovensku (2005-2010). In: *Aplikácia metódy CLIL vo vyučovaní na základnej škole*. Martin: EZŠ, s. 28 – 33. ISBN 978-80-970723-6-0.
- POKRIVČÁKOVÁ, S. 2011. Latest Development in Applying CLIL at Primary Schools in Slovakia (2005-2011). In Veselá, K. et al.: *CA-CLIL Blending the Unblendable?* Nitra: UKF, s. 149-170. ISBN 978-80-558-0006-6.
- POKRIVČÁKOVÁ, S., GADUŠOVÁ, Z. 2012. Primary CLIL in Slovakia: Development – Experiences – Case Studies (2005-2010). In Egger, G., Lechner, Ch. (eds.). *Primary CLIL Around Europe: Learning in Two Languages in Primary Education*. Marburg: Tectum, s. 134-155. ISBN 978-3-8288-2764-6.
- PRÜFER, K. 2012. „English-German CLIL Modules in the Mathematics Classroom and Their Effect on the Students’ Willingness to Learn Mathematics”. In: Breidbach, S., Viebrock, B. (eds.). *CLIL: Research, Policy and Practice*. Frankfurt/Main: Peter Lang.
- RUIZ DE ZAROBÉ, Y. 2007. “CLIL in a Bilingual Community: Similarities and Differences with the Learning of English as a Foreign Language”. *VIEWS: Vienna English Working Papers* 16 (3) (Special Issue: Current Research in CLIL 2)
- RUIZ DE ZAROBÉ, Y., JIMENEZ CATALAN, R. M. (ed.). 2009. *Content and Language Integrated Learning: Evidence from Research in Europe*. Bristol: Multilingual Matters.
- SCOTT, W. A., YTREBERG, L. H. 1991. *Teaching English to Children*. New York: Longman Group UK Limited.
- SMIT, U., DALTON-PUFFER, CH. (eds.). 2007. *Current Research on CLIL 2*. Special issue of *VIEWS (Vienna English Working Papers)* 16/3.
- SMIT, U., DALTON-PUFFER, Ch. (eds.). 2009. *Current research on CLIL 3*. Special issue of *VIEWS (Vienna English Working Papers)* 18/3.
- STOHLER, U., Kiss, B. 2010. “The Acquisition of Knowledge in CLIL: an Empirical Study on the Role of Language in Content Learning”. In Ditzel, S.-A., Halbach, A. (eds.), *Bilingualer Sachfachunterricht (CLIL) im Kontext von Sprache, Kultur und Multilingualität*. Peter Lang, Frankfurt am Main, s. 59-74.

VESELÁ, K. et al.: *CA-CLIL Blending the Unblendable?* Nitra: UKF.

VYGOTSKIJ, L. S. 1976. Vývoj vyšších psychických funkcí. Praha: SPN.

Content and language integrated learning, dostupné na
http://ec.europa.eu/languages/language-teaching/content-and-language-integrated-learning_en.htm